

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту**

Основи управління фінансовою стійкістю банку

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

здобувач другого курсу, групи 272-1м
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»

Палагнюк Олександр Іванович _____

Керівник:

доцент Марич Максим Григорович _____

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 6 від «02» грудня 2025 р.

В.о. зав. кафедри фінансів і кредиту

_____ доц. Бак Н.А.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ.....	6
1.1 Сутність та види фінансової стійкості банку.....	6
1.2 Фактори впливу на фінансову стійкість банку.....	13
1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку та його управління.....	18
Висновки до 1 розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОЩАДБАНК» ЗА 2020-2024 РОКИ.....	28
2.1 Аналіз фінансової стійкості банківської системи України за 2020-2024 роки.....	28
2.2 Фінансово-економічна характеристика АТ «Ощадбанк».....	37
2.3 Аналіз фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки...	42
Висновки до 2 розділу.....	50
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ	51
3.1 Удосконалення процесу забезпечення фінансової стійкості банку.....	51
3.2 Вплив мінімізації банківських ризиків на забезпечення фінансової стійкості банку.....	58
Висновки до 3 розділу.....	63
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ	

ВСТУП

У контексті глобальних економічних процесів однією з ключових проблем сучасної економіки залишається ефективне функціонування банківської системи. Постійний вплив факторів макро- та мікрорівня, нестабільність політичної й економічної ситуації в Україні, а також наявні дисбаланси створюють передумови виникнення кризових явищ, які можуть у майбутньому стати причиною загальноекономічної кризи держави. Узагальнюючи негативні тенденції, що мали місце у банківському секторі України протягом останніх двадцяти років, можна зробити висновок: забезпечення фінансової стійкості банків є одним із визначальних чинників стабільності національної економіко-соціальної системи.

Важливим аспектом дослідження цього питання є розгляд фінансової стійкості як невід'ємного елементу механізму функціонування банківської установи, що перебуває під впливом широкого спектра внутрішніх та зовнішніх факторів. Це зумовлює необхідність розробки дієвої системи управління фінансовою стійкістю. Саме тому темою кваліфікаційної роботи обрано аналіз забезпечення фінансової стійкості комерційних банків в умовах сучасної економічної нестабільності України на основі належного контролю, регулювання, впровадження ефективних методів оцінки та з практичною спрямованістю дослідження.

Проблеми забезпечення фінансової стійкості банків знайшли відображення у працях багатьох українських і зарубіжних дослідників, серед яких: О. В. Вінниченко, М. І. Зверяков, О. І. Карпова, О. А. Криклій, О. В. Лисенок, Л. Д. Павленко, І. В. Сало, О. О. Стороженко, Д. Ю. Шкромада, Н. М. Шмиголь та інші. Проте низка аспектів, пов'язаних із забезпеченням фінансової стійкості банків в умовах посилення регуляторних вимог НБУ щодо капіталу та трансформації державних банків у межах підготовки до приватизації, усе ще

залишаються недостатньо опрацьованими.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування методичних підходів до оцінювання та забезпечення фінансової стійкості банківських установ у сучасних економічних умовах, а також розроблення практичних рекомендацій щодо її оптимізації та підвищення ефективності управління шляхом удосконалення аналітичного інструментарію.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- уточнити сутнісне наповнення поняття «фінансова стійкість банку»;
- визначити ключові фактори, що формують фінансову стійкість банку;
- дослідити сучасні методики та інструменти оцінювання фінансової стійкості;
- здійснити аналіз фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» та виокремити основні проблеми його функціонування;
- запропонувати методичний підхід до виявлення потенційних кризових явищ у діяльності банку та визначити шляхи їх нейтралізації.

Об'єктом дослідження виступає процес формування та збереження фінансової стійкості комерційного банку.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних і практичних аспектів, що визначають механізми забезпечення фінансової стійкості комерційних банків.

Методологічну основу роботи становлять: теоретичне узагальнення (для розкриття сутності принципів і теоретичних основ фінансової стійкості), методи аналізу та синтезу (для визначення механізмів забезпечення стійкості), статистичний аналіз (для оцінювання фінансового стану банківської установи), графічний і табличний методи (для презентації отриманих результатів), а також моделювання (для прогнозування показників прибутковості та рівня фінансової стійкості). Інформаційна база дослідження охоплює законодавство України, нормативні акти Кабінету Міністрів, Національного банку, Міністерства фінансів, фінансову та статистичну звітність АТ «Ощадбанк», аналітичні матеріали НБУ, наукові публікації, підручники, посібники та ресурси інтернет-

порталів.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в удосконаленні теоретико-методичних підходів та практичних інструментів управління фінансовою стійкістю банку з урахуванням сучасних умов функціонування банківської системи України. У роботі:

- уточнено змістове наповнення категорії «фінансова стійкість банку», що розглядається як динамічний стан збалансованості ресурсів, ризиків та капіталу, здатний забезпечувати безперервність діяльності банку в умовах макроекономічної волатильності та посилення регуляторних вимог;

- удосконалено системну класифікацію факторів впливу на фінансову стійкість, яка доповнена критерієм чутливості до зовнішніх шоків та цифрових ризиків;

- удосконалено практичні рекомендації щодо зміцнення фінансової стійкості банків в умовах воєнних ризиків, зокрема через підвищення якості кредитного портфеля, диверсифікацію джерел фінансування, посилення моніторингу ризиків та впровадження інноваційних фінансових технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформованих у роботі рекомендацій банківськими установами для підвищення фінансової стійкості, розробки планів відновлення діяльності та виконання регуляторних вимог НБУ. Основні результати магістерського дослідження були висвітлені на міжнародній науково-практичній конференції «Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід» (24 жовтня 2025 року, м. Вінниця). Основні положення, висновки та результати дослідження опубліковано в наукових працях обсягом 0,10 д. а.

Структура магістерської роботи: вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки.

У першому розділі викладено теоретичні основи фінансової стійкості банків. У другому – проаналізовано стан фінансової стійкості банківської системи України (2020-2024 рр.) та АТ «Ощадбанк». У третьому – визначено перспективи забезпечення фінансової стійкості банку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

1.1 Сутність та види фінансової стійкості банку

На сучасному етапі розвитку світової економіки банківський сектор посідає ключове місце, оскільки саме банки мобілізують та перерозподіляють значні обсяги грошових ресурсів. Вони не лише акумулюють вільні кошти суб'єктів господарювання, але й виступають своєрідними аналітиками економічного ринку, підтримуючи тісний зв'язок із бізнесом та юридичними особами. Завдяки цьому банки здатні оперативно реагувати на потреби підприємств, які, у свою чергу, формують основу національної економіки.

Розвиток глобалізаційних процесів, зростання конкуренції на фінансових ринках і розширення спектра банківських послуг актуалізують проблему забезпечення фінансової стійкості банків. Її підтримка та ефективне управління стають одними з головних завдань банківських установ у довгостроковій перспективі [48].

Особливу увагу необхідно приділити сучасним умовам функціонування банківської системи України. Запровадження воєнного стану вплинуло на всі сфери суспільного життя – економічну, політичну, соціальну. Війна призводить до зниження ключових макроекономічних показників, зокрема ВВП, індексу споживчих цін, обсягів експорту й імпорту. У таких умовах діяльність банків здійснюється у підвищеному режимі ризиків та невизначеності, що посилює потребу у зміцненні їх фінансової стійкості.

Поняття «фінансова стійкість банку» є одним із фундаментальних у банківській науці та практиці, проте воно має багатовимірний характер [16, 50].

Найбільш поширені та концептуально значущі визначення фінансової

стійкості, запропоновані різними науковцями, узагальнені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Перелік підходів до визначення поняття «фінансова стійкість» з різних точок зору вітчизняних науковців

Дослідники	Визначення
Н.О. Крейніна	Це одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі співвідношення різних видів джерел фінансування та його відповідності складу активів.
С.А. Святко	Це складова характеристика фінансової стабільності, її надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку.
В.М. Кочетков	Це спроможність банку як системи до трансформування ресурсів банку (персоналу, фінансових ресурсів, активів, обладнання та інформаційних технологій) із максимальною ефективністю і мінімальним ризиком виконувати свої функції у ринковому середовищі попри вплив ендогенних та екзогенних факторів.
О.В. Пернарівський, В.В. Вітлінський	Це відповідність (невідповідність) діяльності банку основним плановим (нормативним) узагальнюючим показникам.
Л. М. Алексеєнко	Це відсутність макрофінансових диспропорцій, шоків станів і панік у кредитно-фінансовій сфері економіки; тісно пов'язана з економічною і політичною стабільністю як у країні, так і у світі.
Н.Г. Антонов, М.А. Пессель, В.Г. Андреев, Н.Н. Захаров, Н. Шелудько	Динамічна, інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів і ризиків, повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.
І.М. Парасій- Вергуненко	Головна умова його існування та активної діяльності. Вона формується під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів і оцінюється за допомогою окремих показників, так і зведених комплексних показників, які лежать в основі рейтингових оцінок діяльності банків.
О.Л. Малахова	Стан усієї сукупності фінансових відносин комерційного банку, що забезпечує його безперервне функціонування та розвиток. У більш вужчому розумінні фінансова стійкість банку може розглядатися як такий стан фінансових ресурсів, що виражається у їх збалансованості, достатній ліквідності активів та наявності необхідних резервів.
В. Пантелєєв С. Халява	Головний компонент загальної стабільності, відповідає такому стану фінансових ресурсів, розподілу та використанню їх, який задовольняє вимоги ринку і забезпечує розвиток будь-якого комерційного підприємства, в тому числі і банку, на основі зростання прибутку (норми накопичення) та раціоналізації структури капіталу за умови збереження платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Джерело: складено автором на основі [21;36]

Насамперед, забезпечення фінансової стійкості банку та її якісний аналіз потребують використання сучасних методів дослідження й чіткого розуміння змісту цієї категорії. Актуальність проблеми підтверджується тим, що як вітчизняні, так і зарубіжні науковці приділяють значну увагу визначенню сутності поняття «фінансова стійкість банку».

Аналіз таблиці 1.1 показує, що дослідники по-різному трактують дане поняття. Частина з них акцентує увагу на здатності банку ефективно трансформувати власні ресурси, у тому числі активи, для належного виконання своїх функцій. Інші науковці розглядають фінансову стійкість як перевищення доходів над витратами. Окремі автори пов'язують її передусім із дотриманням ключових нормативів банківської діяльності: ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, ефективного управління ризиками. Саме цей підхід є найбільш поширеним у працях вітчизняних дослідників [18, с.15].

Узагальнюючи різні наукові позиції, найбільш повне визначення пропонує В.М. Кочетков. На його думку, фінансова стійкість банку – це здатність банківської системи ефективно трансформувати всі наявні ресурси (персонал, фінансові активи, матеріально-технічну базу, інформаційні технології) з метою виконання своїх функцій у ринкових умовах з максимальною результативністю та мінімальним ризиком, незважаючи на вплив внутрішніх і зовнішніх чинників [45, с.75].

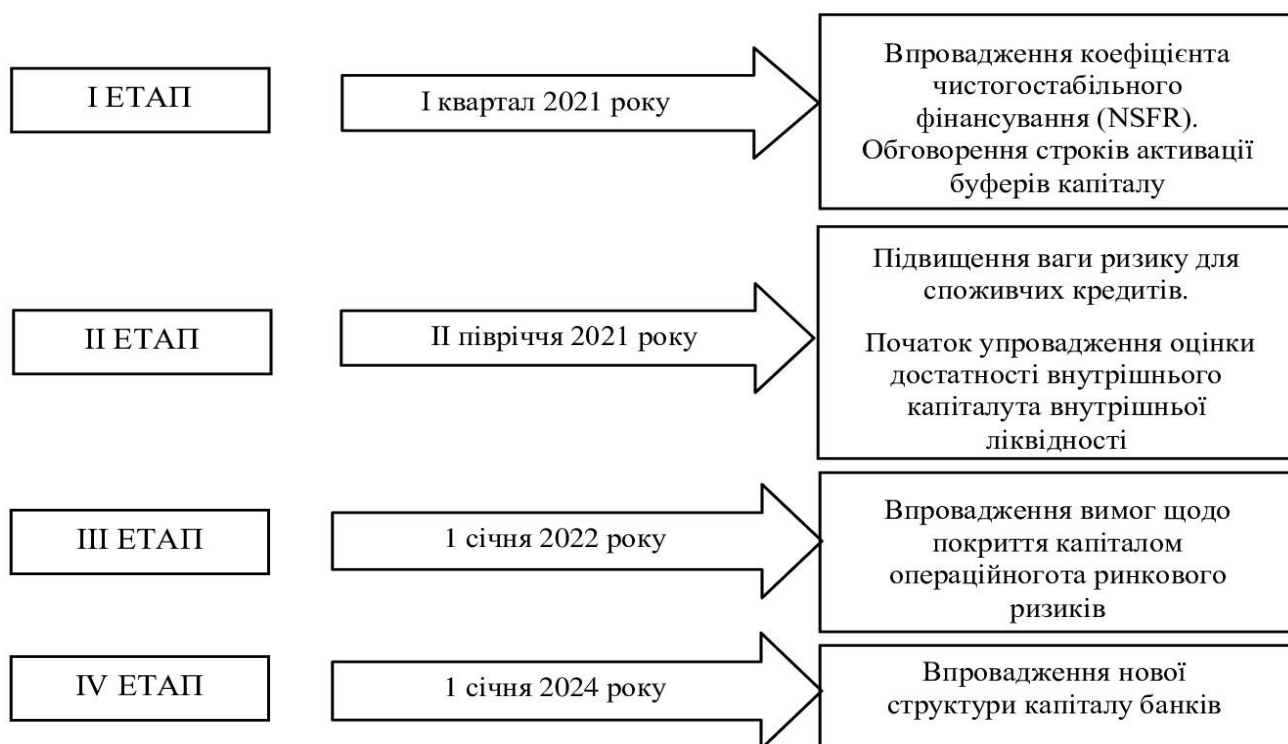
Таким чином, фінансова стійкість можна розглядати як комплексну якісну та кількісну характеристику банківської діяльності. Вона визначає не лише поточну життєздатність, але й потенціал подальшого розвитку банківської системи в умовах мінливого економічного середовища. Висока волатильність фінансового ринку надає цьому показнику динамічного характеру, оскільки зміни ринкових умов відображаються на його варіативності.

Дослідження фінансової стійкості вимагає також детального розгляду її видів. Це пояснюється тим, що залежно від специфіки внутрішніх проблем банку, рівня втрат фінансової стабільності та чутливості до зовнішніх впливів

відбувається зміна управлінських рішень і фінансових інструментів, що безпосередньо впливає на стабільність установи [15, с.177].

Ключовим регулятором фінансових показників банків в Україні виступає Національний банк України. Саме він визначає стратегічні напрями підтримки стабільності банківського сектору шляхом упровадження нових вимог до управління ризиками та забезпечення фінансової стійкості відповідно до стандартів Базельського комітету та директив ЄС. Основна мета цих заходів – підвищення надійності як окремих банківських установ, так і всієї системи загалом, забезпечення її здатності протистояти кризовим явищам.

У 2020 році НБУ презентував план упровадження нових регуляторних вимог на найближчі чотири роки, що передбачає поступову реалізацію етапів реформування (Рис. 1.1).

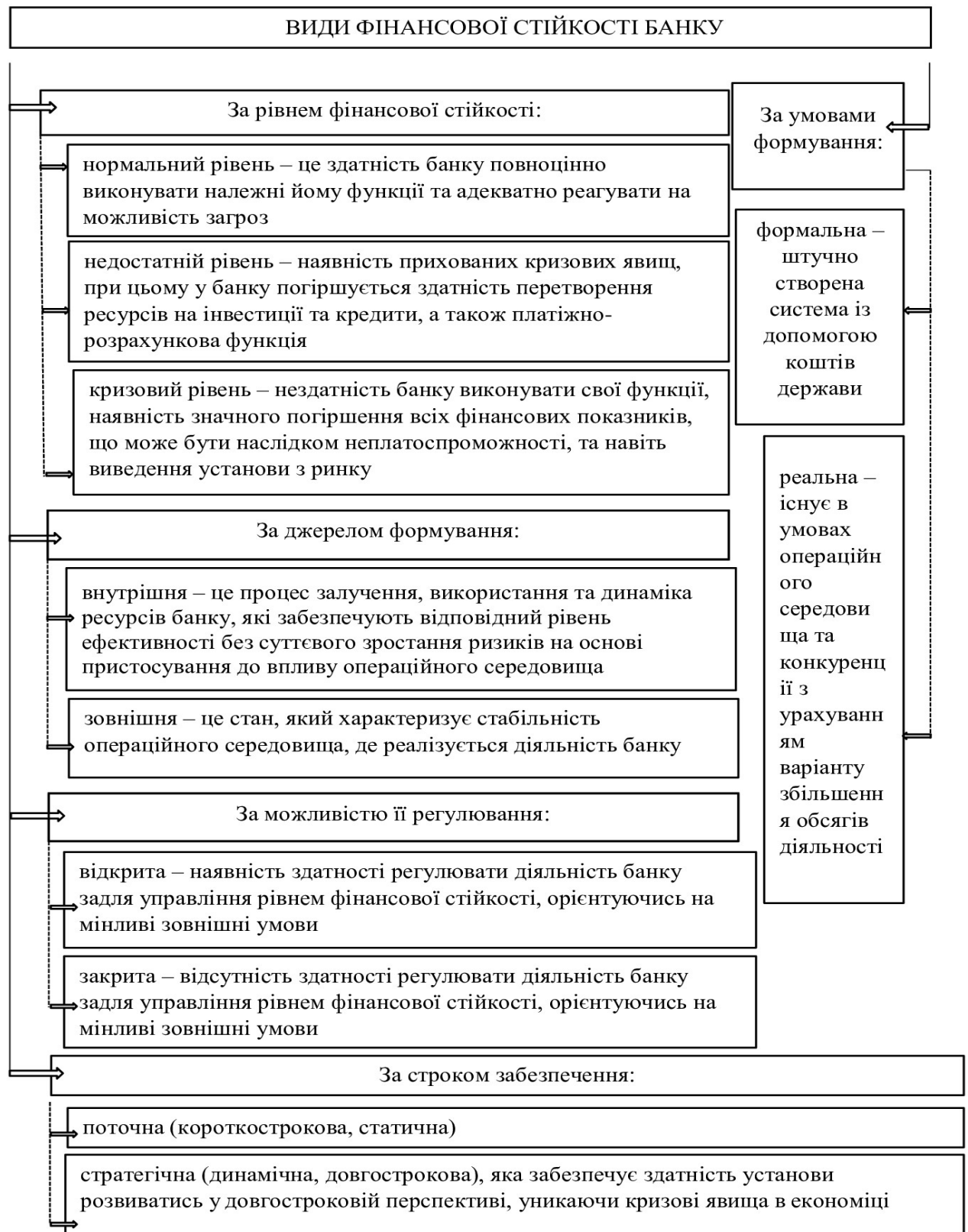

Джерело: складено автором на основі [15]

Рис. 1.1 Нові регуляторні вимоги НБУ на 2021-2024 рр. за етапами

Проте для запровадження нових стандартів необхідно спершу провести ретельний аналіз активів усіх банків після кризових періодів, і лише після цього оцінювати готовність сектору до таких змін. Поточна ситуація в країні свідчить, що впровадження деяких нормативів може бути відкладене на невизначений

термін. Для формування ефективного механізму забезпечення фінансової стійкості банку доцільно визначити її класифікацію, яка наведена на рисунку 1.2.

Джерело: складено автором на основі [11]

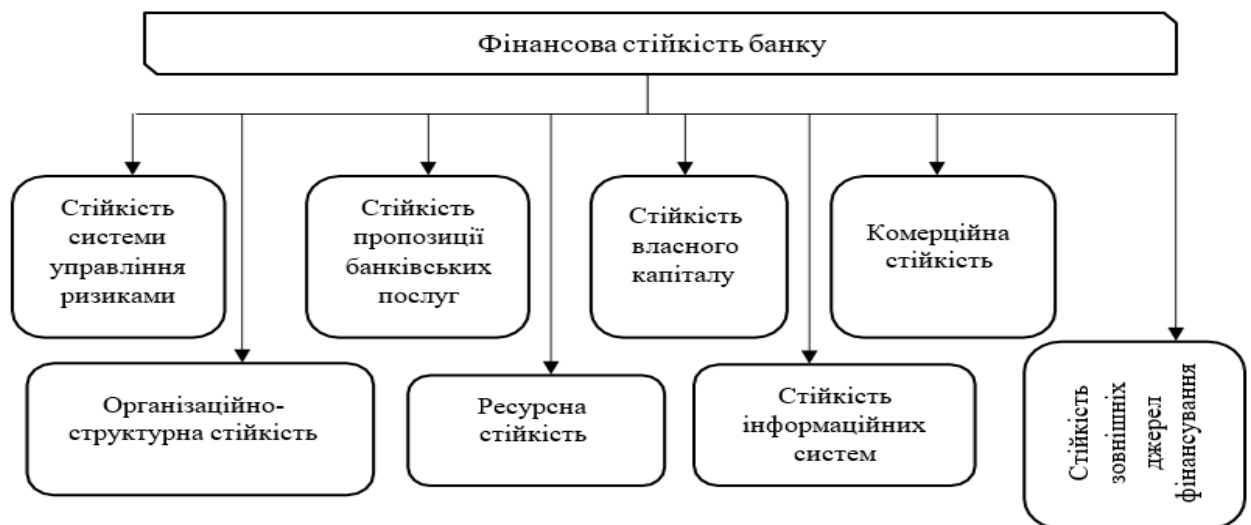
Рис. 1.2 Класифікація видів фінансової стійкості

На початок березня 2022 року, у зв'язку з російською військовою агресією, Національний банк України визначив низку пріоритетних заходів. До них належало: скасування щорічної оцінки стійкості комерційних банків на 2022 рік та незастосування заходів впливу до банків, які порушили економічні нормативи, ліміти відкритої валютної позиції чи строки подання і публікації звітності, якщо такі порушення сталися після початку воєнних дій. Вказані зміни закріплені у постанові Правління НБУ №40 від 07.03.2022 р. «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України». Важливим є також поділ фінансової стійкості на підвиди [4]:

- слабка ФС – зміни параметрів незначні;
- помірна ФС – зміни досить істотні, через що банк змушений звертатися по підтримку до власників або регулятора;
- важка ФС – катастрофічні зміни, за яких банк не може відновити діяльність під час кризи або в інших складних умовах.

Дослідження фінансової стійкості банку доцільно здійснювати не лише з позиції її сутності та видів, а й шляхом аналізу загальної структури із виокремленням основних складових.

Визначення компонентної структури фінансової стійкості банку дає змогу глибше розкрити зміст цього поняття та оцінити фінансову стабільність через призму кожного з її елементів (рис. 1.3).

Джерело: складено автором на основі [15]

Рис. 1.3 Структура фінансової стійкості банку

Характеристика складових фінансової стійкості банку:

1. Стійкість системи управління ризиками – базується на глибокому розумінні природи та класифікації банківських ризиків, що дає змогу сформулювати комплексну карту ризиків установи. Вона відображає специфіку діяльності конкретного банку та охоплює такі характеристики, як об'єкт ризику, суб'єкт його прийняття і джерело виникнення.

2. Фінансова стійкість – є відображенням результативності інших компонентів загальної стійкості банку. Вона характеризується дотриманням нормативів ліквідності, рівнем прибутковості, обсягом і структурою власного капіталу, а також показниками рентабельності та ефективності використання капіталу.

3. Організаційно-структурна стійкість – визначається узгодженістю між організаційною побудовою банку та системами управління, що забезпечують ефективне виконання його функцій і стратегічних завдань.

4. Стійкість інформаційних систем – полягає у надійності технологічних рішень і баз даних, що використовуються для обробки інформації. На її стан можуть впливати програмні помилки, віруси, некоректні дії персоналу, хакерські атаки тощо. Посилення цієї складової обумовлено розвитком інноваційних каналів взаємодії банку з клієнтами, таких як SMS-, WAP- чи теле-банкінг.

5. Функціональна стійкість – визначається рівнем спеціалізації або універсалізації банку, тобто широтою спектра банківських послуг, які він надає клієнтам.

6. Комерційна стійкість – відображає якість взаємодії банку з учасниками ринкової інфраструктури, включаючи міжбанківські відносини, співпрацю з кредиторами, дебіторами та клієнтами.

7. Стійкість (адекватність) капіталу – характеризує рівень власного капіталу банку, достатній для виконання його зобов'язань, створення резервів, фінансування розвитку або подолання наслідків непередбачуваних подій [8, с.60].

Отже, фінансова стійкість банку є складним, багатовимірним явищем, яке передбачає здатність установи ефективно управляти ресурсами, дотримуватися нормативних вимог та забезпечувати стабільне функціонування навіть за умов впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків.

1.2 Фактори впливу на фінансову стійкість банку

Нині існує широкий спектр факторів, що впливають на формування фінансової стійкості банку. Їхня значна різноманітність за змістом, напрямками дії та формами прояву обумовлює потребу в чіткій систематизації. Така систематизація є важливою з кількох причин:

1. Вона виступає методологічною основою для дослідження фінансової стійкості;
2. Забезпечує можливість визначення кількісних взаємозв'язків між факторами та формування прогнозів їхнього впливу;
3. Слугує базою для розроблення практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової стійкості банківських установ [9, с.40].

Нині систематизоване дослідження факторів, що визначають фінансову стійкість банку, залишається незавершеним. Проте існуючий економічний досвід дозволяє використовувати певні підходи для їх класифікації. Як зауважує Р. Шиллер, досі не сформовано чітких критеріїв для віднесення факторів до певних груп і відсутні однозначні показники їх значущості. Класифікація факторів повинна враховувати різні напрямки та ознаки.

Формування фінансової стійкості банку передбачає визначення численних факторів впливу, що виникають у банківській сфері. Систематизація цих факторів важлива: по-перше, як інструмент для аналізу; по-друге, як основа для кількісної оцінки та прогнозування; по-третє, для розробки практичних рекомендацій щодо підвищення стійкості банку.

Думки вчених щодо класифікації факторів дещо різняться. Деякі автори не враховують принципи системності та комплексності у вивченні цієї теми, що підкреслює актуальність розкриття класифікації ключових факторів.

Наприклад:

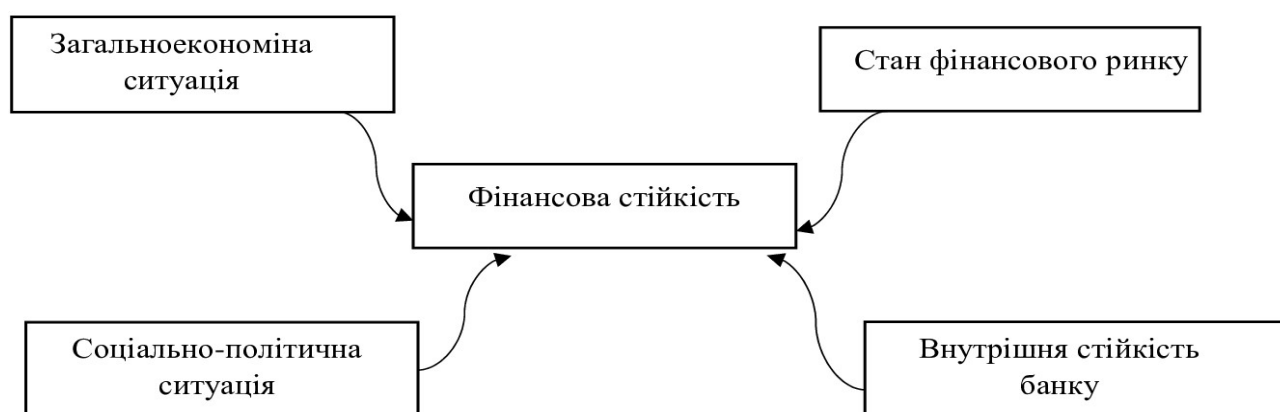
1. Коваленко В. В. пропонує поділ факторів на внутрішні (показники фінансового стану та управління банком) та зовнішні (соціальні, політичні, економічні та фінансові фактори).

2. Золотарьова О. В., Довгань Ж. М., Єфремова М. Ф. акцентують увагу на внутрішніх факторах та факторах мікросередовища: ліквідність, якість управління активами та пасивами, рівень менеджменту та професійна кваліфікація персоналу.

3. Корженко К. А. пропонує об'єднувати екзогенні та ендогенні фактори в одну підгрупу, проте такий підхід не завжди логічний, адже ризики різного походження не слід змішувати.

4. Кочетков В. М. зазначає, що існує багато підходів до класифікації факторів, але загалом їх можна об'єднати у чотири основні групи (рис. 1.4).

Таким чином, систематизація факторів фінансової стійкості дозволяє не лише глибше зрозуміти механізми її формування, а й сприяє побудові прогнозів та розробці практичних рекомендацій для підвищення ефективності банківської діяльності [42, с.252].

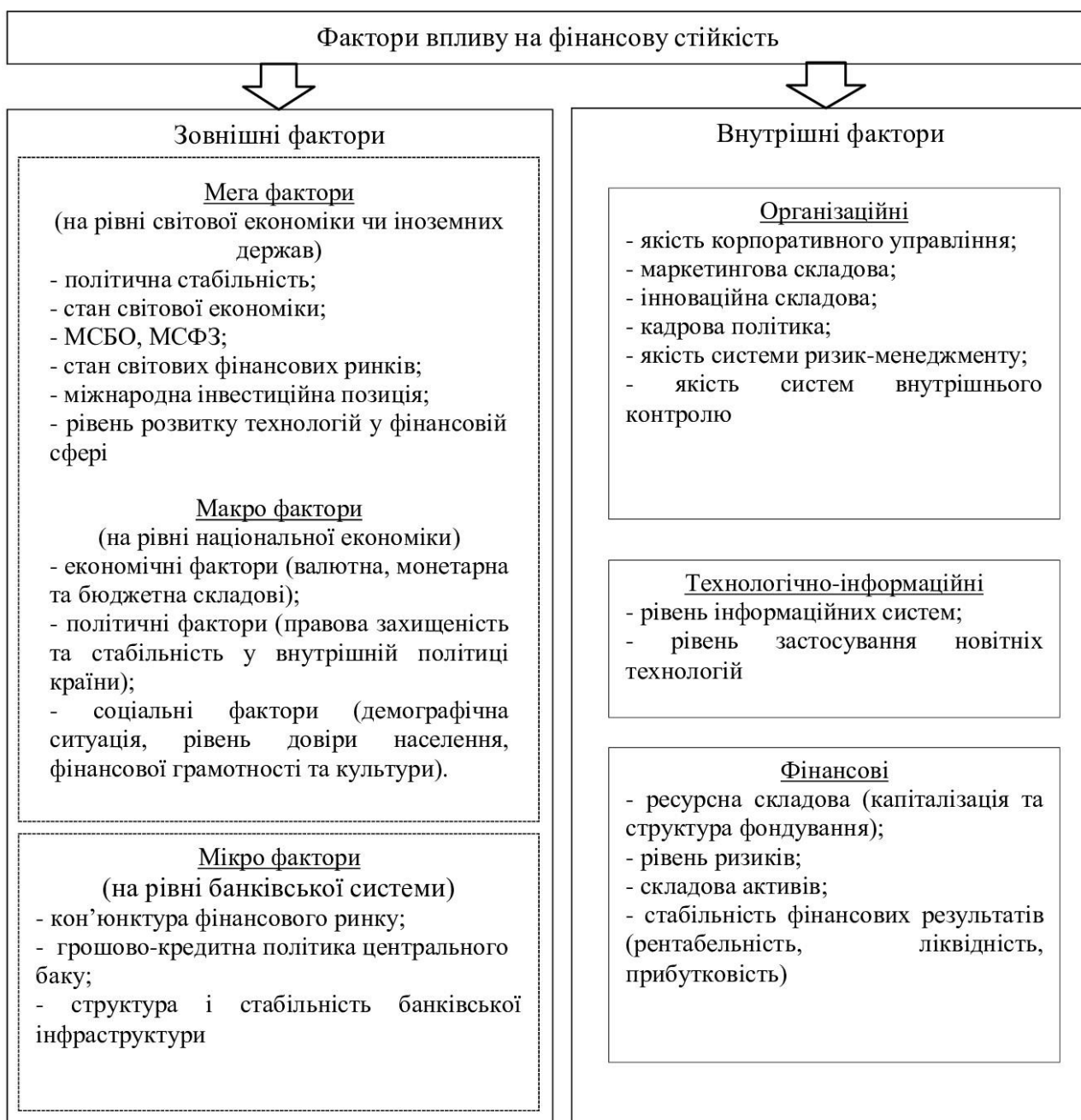

Джерело: складено автором на основі [42]

Рис. 1.4 Загальні групи факторів, які мають вплив на стійкість банку

Автор підкреслював, що на фінансову стійкість банку значний вплив мають такі чинники, як внутрішня стабільність установи, стан фінансового ринку, соціально-політичні обставини та ситуація у світовій економіці. Кожен із цих блоків включає як ендегенні (внутрішні), так і екзогенні (зовнішні) фактори [21, с.235].

Порівняння думок різних авторів щодо факторів, що впливають на фінансову стійкість комерційних банків, показує, що більшість дослідників орієнтуються на поділ на внутрішнє та зовнішнє середовище (рис. 1.5).

Джерело: складено автором на основі [21]

Рис. 1.5 Структуризація чинників впливу на фінансову стійкість банку

Із рисунку 1.5 випливає, що при аналізі внутрішнього середовища банку слід враховувати фінансові, організаційні та технологічно-інформаційні фактори. У разі розгляду зовнішнього економічного середовища необхідно звертати увагу на мега-, макро- та мікрофактори, які істотно впливають на фінансові результати діяльності банку.

Фактори, що впливають на фінансову стійкість банку, доцільно класифікувати більш детально для забезпечення комплексного аналізу. Фінансова стійкість є результатом взаємодії багатьох елементів діяльності банку та має багатокомпонентну структуру, яка охоплює такі основні складові:

- стійкість капітальної бази, що визначає достатність і якість власного капіталу банку;
- стійкість ресурсної бази, яка відображає стабільність і диверсифікованість залучених ресурсів;
- організаційно-структурну стійкість, пов'язану з ефективністю побудови управлінських і функціональних підрозділів банку;
- комерційну стійкість, що характеризує результативність взаємодії банку з ринковим середовищем і учасниками фінансової системи [38, с.230].

Капітал комерційного банку формується з внесків засновників та акціонерів. Його обсяг зростає за рахунок прибутку та додаткових внесків, що забезпечує розвиток банку та зміцнює його позиції на ринку.

Роль капіталу у забезпеченні фінансової стійкості:

1. Гарантує довіру клієнтів і забезпечує відшкодування коштів вкладникам, створюючи безпечні умови для розміщення депозитів, а також забезпечує попит на кредитні ресурси.

2. Служить стартовим ресурсом для створення інфраструктури банку (приміщення, обладнання, персонал) та розвитку нових напрямків діяльності, впровадження технологій і розширення послуг.

3. Виконує функцію фінансового буфера, поглинаючи збитки від поточної неефективної діяльності та непередбачені витрати, що запобігає банкрутству [33, с.275].

Стійкість ресурсної бази включає:

- залежність результатів діяльності банку від загального стану національної економіки;
- контроль галузевих і відомчих фінансових потоків;
- ступінь інтегрованості в систему міжбанківських взаємовідносин;
- якість взаємодії з учасниками ринку;
- стабільність формування та поповнення ресурсної бази.
- концентрацію вкладів фізичних осіб у пасивах;
- обслуговування бюджетних коштів [43, с.420].

Організаційно-структурна стійкість характеризує адекватність структури банку його стратегії та ринковій кон'юктурі. Комерційна стійкість визначається рівнем взаємозв'язків із ринковою інфраструктурою, міцністю відносин із державою, кредиторами та клієнтами.

Одним із ключових показників фінансової стійкості є достатність власного капіталу. Цей інтегральний показник враховує ризики банківської діяльності і відображає якість капіталізації банку та системи банків загалом. Він демонструє здатність покривати витрати та непередбачені втрати за рахунок власних коштів [37, с.65].

Зважаючи на постійну диверсифікацію ризиків, головним завданням залишається вдосконалення методів оцінки ризиків і застосування їх для визначення адекватності капіталу. Це потребує координації зусиль наглядових органів, банків, рейтингових агентств та науковців.

Вплив достатності капіталу на стійкість банку має двоякий характер:

- велика частка власного капіталу забезпечує впевненість у діяльності та резерв ресурсів, але може знизити рентабельність;
- збільшення фінансового левериджу підвищує прибутки, але зменшує стійкість до непередбачуваних ситуацій [5, с.377].

Отже, визначення оптимального рівня власного капіталу є ключовим завданням для забезпечення балансу між рентабельністю та стійкістю банку. Розгорнутий аналіз факторів впливу на фінансову стійкість дозволяє не лише

забезпечити поточне функціонування банку, а й формувати прогнози, розробляти ефективні механізми управління та передбачати негативні наслідки для діяльності установи. Такий підхід дає можливість своєчасно реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища, мінімізувати ризики та забезпечити стабільність фінансового розвитку банку в довгостроковій перспективі.

1.3 Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банку та його управління

На сучасному етапі розвитку банківської системи, особливо з огляду на наслідки фінансової кризи — такі як масовий відплив коштів з рахунків, зниження рівня довіри з боку клієнтів, зростання частки проблемних кредитів і посилення банківських ризиків — ключовим завданням постає забезпечення та підтримання високої конкурентоспроможності українських банків як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

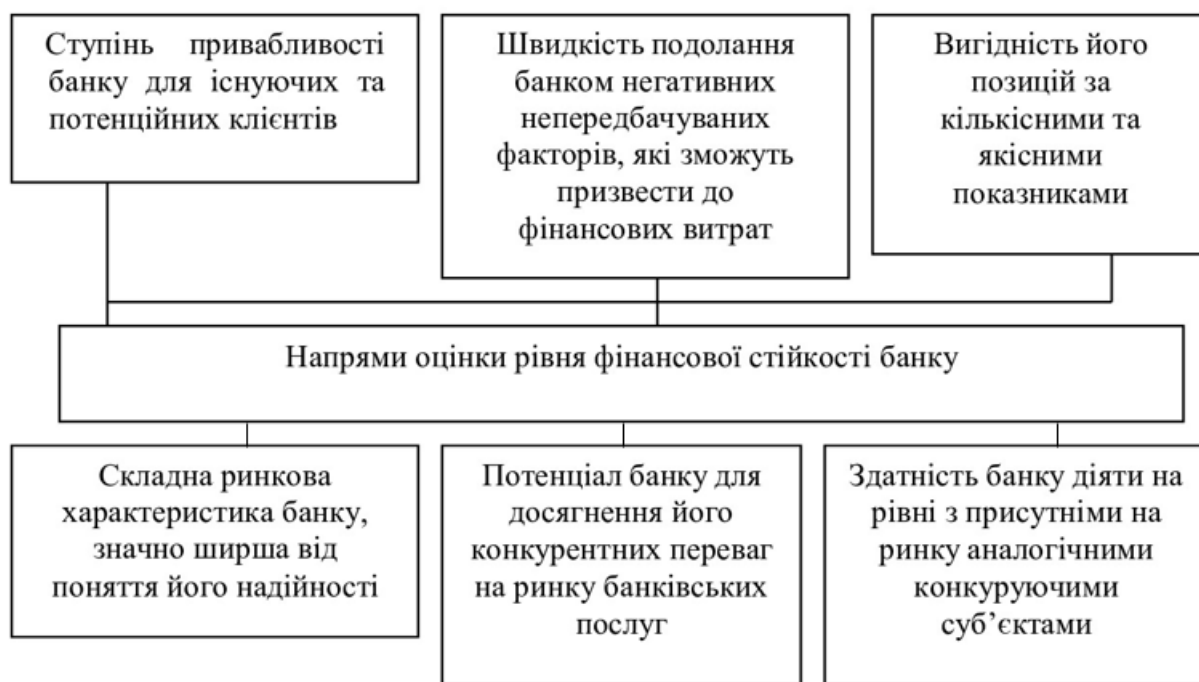
Під час аналізу фінансової стійкості банків важливо враховувати відмінність між класичним трактуванням стійкості господарюючого суб'єкта та особливостями функціонування банківських установ. У цьому контексті виділяються специфічні риси банківської конкуренції:

- об'єктом конкурентної боротьби є не товари, а банківські ресурси, необхідні для здійснення операцій;
- банк може одночасно виконувати функції як покупця, так і продавця на фінансовому ринку.
- виробництво і реалізація банківських та фінансових послуг часто здійснюються всередині самої установи, без залучення зовнішніх каналів збуту;
- діяльність банків жорстко регламентується Національним банком України (НБУ);

– конкуренція розгортається не тільки між банками, а й між банківськими установами та іншими небанківськими фінансовими організаціями [6, с.180].

Сутність фінансової стійкості банку проявляється через його конкурентоспроможність — здатність пропонувати ринково привабливі послуги, утримувати клієнтську базу, розширювати ринкову частку та ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Рівень фінансової стійкості відображає успішність банку у забезпеченні стабільності, прибутковості та відповідності своїх послуг потребам споживачів.

Незважаючи на існування різних наукових підходів і методик до оцінки фінансової стійкості банків, основні концепції та методологічні підходи узагальнено на рис. 1.6.

Джерело: складено автором на основі [21]

Рис. 1.6. Підходи щодо визначення напрямів оцінки фінансової стійкості банку

Більшість науковців розділяють чинники, що визначають фінансову стійкість банку, на внутрішні та зовнішні. Існують два протилежні підходи щодо їхнього впливу: одні дослідники вважають, що ключову роль у формуванні конкурентоспроможності банку відіграють екзогенні фактори, тоді як інші підкреслюють перевагу внутрішніх чинників, оскільки банк має

можливість активно керувати ними для забезпечення та зміцнення своєї фінансової безпеки.

Протиставляти внутрішні та зовнішні фактори недоцільно, адже вони взаємопов'язані. Серед головних зовнішніх факторів, що впливають на конкурентний клімат у банківській сфері, М. Портер виділяє конкурентні сили. Для збереження та підвищення фінансової стійкості банку необхідно враховувати ці фактори та постійно відстежувати ситуацію на ринку. До зовнішніх факторів належать:

- технологічні;
- економічні;
- політико-правові;
- соціокультурні.

Внутрішні фактори впливу на рівень безпеки банку включають:

- фінансові;
- кадрові;
- фактори, пов'язані з послугами [30, с.82].

У сучасній банківській практиці використовуються різноманітні методики для оцінки фінансової стійкості та рейтингування банків:

1. Методика CAMELS. Вона базується на оцінці шести основних компонентів:

- С – достатність капіталу;
- А – якість активів;
- М – якість управління;
- Е – прибутковість;
- Л – ліквідність;
- S – чутливість активів.

Кожен компонент оцінюється за п'ятибальною шкалою (1 – здоровий, 5 – незадовільний), а підсумковий рейтинг формується на основі їх значень. Новий елемент S дозволяє оцінювати вплив ринкових ризиків на капітал і прибуток банку, враховуючи процентні, валютні, цінові та портфельні ризики.

Останнім часом на базі CAMELS створено систему Firms, яка дозволяє моніторити фінансову надійність банків між інспекційними перевітками, використовуючи поточну звітність. Система включає:

- рейтинг Firms, що відображає поточний стан банку;
- категорії ризику Firms, які прогнозують ймовірність «провалу» банку протягом наступних двох років (0 – провал, 1 – виживання).

Також відомі зарубіжні системи оцінки надійності банків: RATE (Банк Англії), PATROL (Банк Італії) та ORAP (Франція).

2. Методика на основі балансового аналізу (В.С. Кромонав, О.Б. Ширінська). Вона передбачає розрахунок ряду коефіцієнтів (надійність, ліквідність тощо), які інтегруються з певними вагами у синтетичний показник, що визначає рейтингову позицію банку. Одним із прикладів є система оцінок групи дослідників під керівництвом Кромонава В.С. (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Методика рейтингових показників Кромонава В.С.

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика	Критична мережа	Вагомість
Генеральний коефіцієнт надійності	$K1 = \text{Власний капітал} / \text{Робочі активи}$	Показує рівень забезпечення покриття ризикових вкладень	1	45

Перед обчисленням загального показника кожному коефіцієнту визначається питома вага, яка відображає його важливість для клієнтів (відповідно до підходу авторів методики). Розрахунок підсумкового інтегрального балу надійності банку здійснюється за такою формулою:

$$N = 45 \cdot K1/1 + 20 \cdot K2/1 + 10 \cdot K3/3 + 15 \cdot K4/1 + 5 \cdot K5/1 + 5 \cdot K6/3 \quad (1.1)$$

Якщо підсумковий показник перевищує 40–50 балів, банк вважається достатньо надійним, а у разі, коли значення опускається нижче 25–30 балів, рівень його надійності оцінюється як сумнівний.

Суть лімітної політики відповідно до методики Ширінської О. Б. полягає в тому, що банк не розпочинає взаємодію з контрагентом, доки не встановить

для нього відповідний ліміт. Такий ліміт відображає ступінь довіри до партнера та готовність банку приймати ризики, пов'язані з розміщенням у нього власних активів. Відповідно, чим більше лімітів банк отримує від інших фінансових установ, тим вищим є рівень його надійності та фінансової стабільності (див. табл. 1.3).

Алгоритм методики передбачає визначення 12 ключових параметрів балансу кожного банку. На основі цих даних обчислюють п'ять груп диференційованих коефіцієнтів, що відображають структуру активів і пасивів контрагента, його ліквідність, надійність та рентабельність. Після цього розраховується синтетичний показник шляхом узагальнення зважених часткових коефіцієнтів за такою формулою:

$$K_{uz} = K_n * 0,1 + K_l * 0,4 + K_r * 0,15 + K_{ya} * 0,2 + K_{rb} * 0,15 \quad (1.2)$$

Недоліком таких підходів є те, що вагомість окремих показників визначається суб'єктивно, а отже значною мірою залежить від завдань аналізу та потреб користувачів отриманої інформації [27, с.155].

Таблиця 1.3

Методика рейтингових показників Ширінської О.Б.

Назва показника	Вагомість
1. Коефіцієнт надійності банку	10%
$K_{n1} = \text{Власний капітал} / \text{Дохідні активи}$	0,5
$K_{n2} = \text{Захищений капітал} / \text{Дохідні активи}$	0,5
2. Коефіцієнт ліквідності	40%
$K_{a1} = \text{Абсолютно ліквідні активи} / \text{Поточні забор'язання}$	0,35
$K_{a2} = \text{Ліквідні активи} / \text{Сумарні забор'язання}$	0,35
$K_{a3} = \text{Абсолютно ліквідні активи} / \text{Дохідні активи}$	0,3
3. Коефіцієнт рентабельності	15%
$K_{r1} = (\text{Чистий прибуток} + \text{Поточний дохід}) / \text{Власний капітал}$	0,5
$K_{r2} = (\text{Чистий прибуток} + \text{Поточний дохід}) / \text{Дохідні активи}$	0,5
4. Коефіцієнт якості активів	20%
$K_{ya1} = (\text{Строкові депозити} + \text{Власний капітал}) / \text{Корпоративні кредити}$	0,5
$K_{ya2} = \text{Державні цінні папери} / \text{Дохідні активи}$	0,5
5. Коефіцієнти ресурсної бази	15%
$K_{rb1} = \text{Власний капітал} / \text{Сумарні забор'язання}$	0,5
$K_{rb1} = \text{Кошти на поточних рахунках} / \text{Сумарні забор'язання}$	0,5

3. Публічна система комплексної оцінки (ПУСКО) діяльності банків (рис.

1.7) створена для підвищення аналітичності, прозорості та об'єктивності інформації, що публікується про результати діяльності українських банків.

У межах системи ПУСКО застосовується 14 показників та низка допоміжних параметрів, які використовуються для оцінювання ефективності управління банком. Відбір показників здійснюється за принципом доступності даних для розрахунку на основі синтетичних рахунків «Квартального балансу» та узагальнених даних «Квартального звіту про прибутки та збитки».

Для більшості показників (9 із 14) встановлено оптимальні або мінімально допустимі межі значень, що дозволяє проводити критеріальну оцінку фінансового стану банківської установи та забезпечує можливість об'єктивного порівняння між різними учасниками ринку.

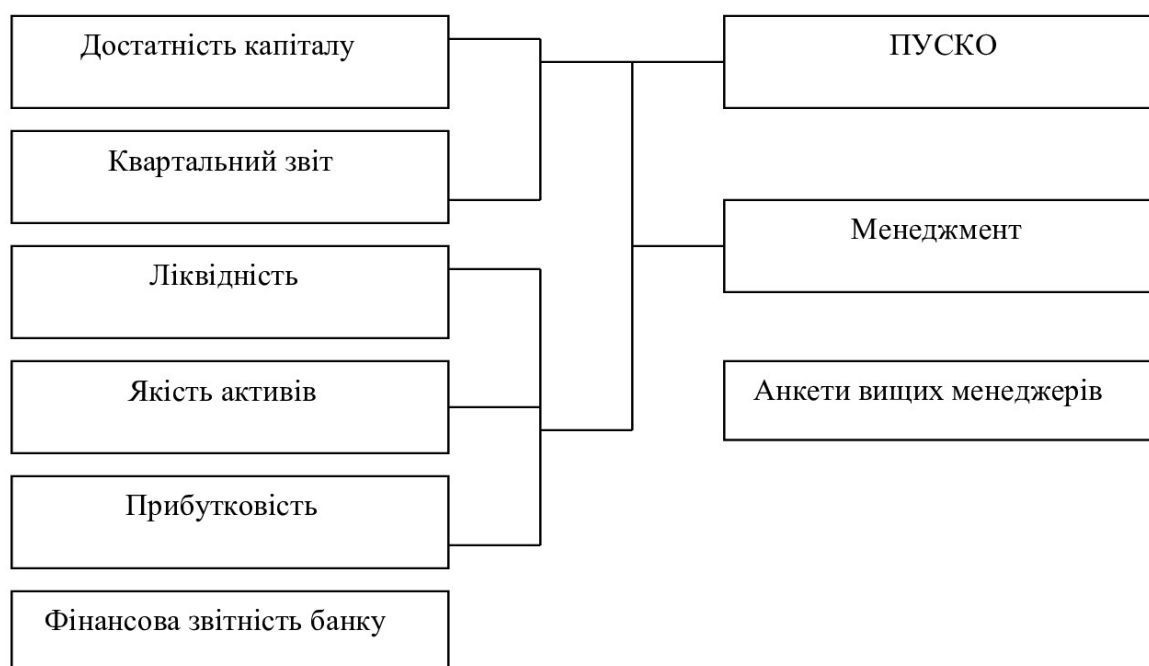

Рис. 1.7 Інформаційна модель ПУСКО [27]

4. Методика визначення рейтингу банків на основі оцінки ризиків із застосуванням алгоритму МАІ передбачає виконання низки послідовних аналітичних та розрахункових етапів, а саме:

- побудову дерева ієрархій, яке відображає структуру взаємозв'язків між рівнями та групами ризиків;
- розроблення шкали відносної важливості для обраних класів ризиків на кожному рівні дерева, а також складання матриць попарних порівнянь для

визначення пріоритетності елементів;

- розрахунок локальних пріоритетів, що характеризують відносний вплив кожного елемента певної групи на показники вищого рівня;
- перевірку узгодженості експертних оцінок і коригування результатів у разі виявлення невідповідностей;
- синтез сукупних оцінок за окремими типами ризиків і визначення інтегрального ризикового показника для кожного банку;
- формування рейтингу банків відповідно до отриманих інтегрованих значень ризику [22, с.76].

5. Бальна методика оцінювання фінансової стійкості банку (рис. 1.8) передбачає проведення аналізу за кількома основними напрямками:

- дослідження балансу та іншої фінансової звітності, що дозволяє оцінити поточний фінансовий стан установи;
- оцінювання дотримання економічних нормативів, визначених регулятором, для забезпечення відповідності законодавчим вимогам;
- визначення інтегральної позиції банку щодо рівня ризику, що відображає загальну стійкість до можливих фінансових загроз;
- оцінка якості клієнтської бази, її стабільності та диверсифікації, що впливає на надійність доходів банку;
- аналіз структури та розгалуженості банківської мережі, який визначає охоплення ринку та ефективність операційної діяльності.

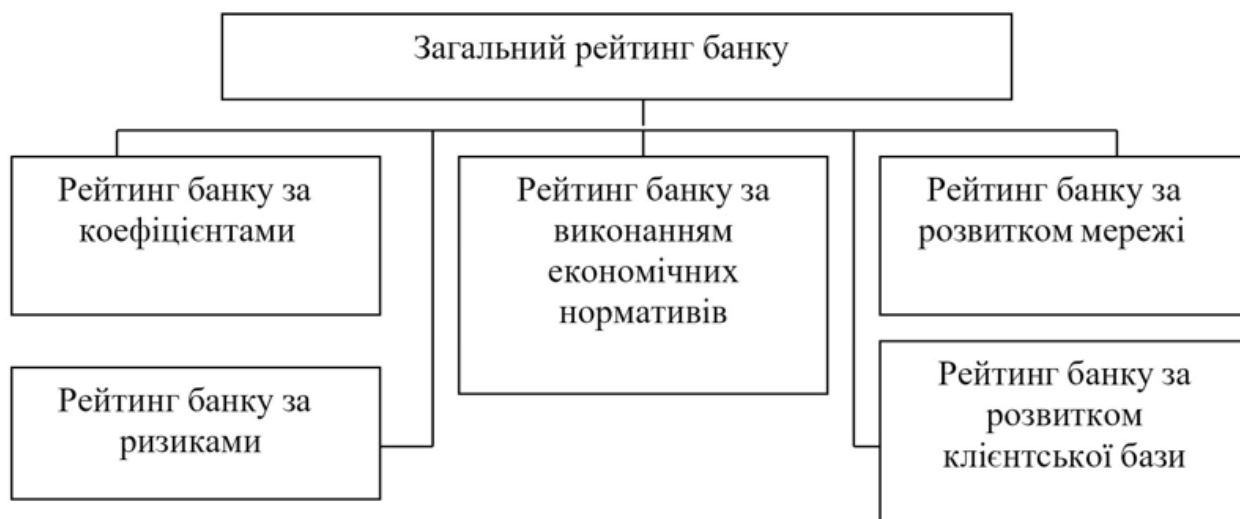

Рис 1.8 Схема побудови рейтингу банку бальним методом [27, с.76]

Загальний рейтинг банку формується на основі комплексної оцінки усіх наведених складових його діяльності. Отже, узагальнення існуючих підходів до рейтингової оцінки банків у контексті визначення рівня їх фінансової безпеки дає змогу виокремити такі основні групи методик:

1. Номерні методики – передбачають обчислення сукупності фінансових коефіцієнтів банку з подальшим їх ранжуванням. Основою цих методів є коефіцієнтний аналіз, який дозволяє оцінити окремі аспекти фінансової діяльності.

2. Бальні методики – забезпечують отримання інтегральної оцінки фінансового стану банку на основі експертних висновків. Вони орієнтовані на якісну характеристику стабільності та ефективності банківської діяльності.

3. Регресійні методики – базуються на кореляційно-регресійному аналізі, що передбачає визначення впливу окремих факторів на результати діяльності банку шляхом порівняння індивідуальних і середніх показників по вибірці.

4. Індексні методики – дозволяють обчислити індекс надійності або стабільності банку шляхом визначення оціночних показників, надання їм вагових коефіцієнтів та проведення нормування даних [13, с.38].

Кожна з цих методик відрізняється за цільовим призначенням, складністю розрахунків, гнучкістю застосування та можливістю прогнозування подальших тенденцій у діяльності банківських установ.

Переваги і вади методик наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Переваги та недоліки методик оцінки фінансової стійкості банку [13, с.38]

Вид методики	Переваги	Недоліки
Номерна	Простота розрахунку та гнучкість	Відсутність узагальнюючого показника, слабка деталізація
Бальна	Гнучкість методики, заснована на особистому досвіді	Складність в обробці експертних оцінок
Регресійна	Зважування дії окремих факторів, вияв найвагоміших факторів. Можливість прогнозування	Тенденції минулих періодів переносяться на майбутнє без урахування факторів сьогодення
Індексна	Поєднання суб'єктивного досвіду експертів з об'єктивними значеннями методів коефіцієнтів	Складність та велика вартість

Методики оцінювання конкурентоспроможності банків відзначаються застосуванням конфіденційних даних і значною часткою експертних суджень, що зумовлює їх певну гнучкість і відсутність чіткої нормативної регламентації. Для отримання комплексної оцінки рівня фінансової безпеки необхідним є поєднання аналізу офіційної фінансової звітності з професійними висновками фахівців щодо кількісних та якісних параметрів діяльності банку [14].

У сучасних умовах економічної глобалізації та періодичних фінансових потрясінь стабільність національної економіки значною мірою визначається надійністю банківської системи. Фінансова стійкість банків і здатність забезпечувати їх довгостроковий розвиток є фундаментальними чинниками формування довіри вкладників, партнерів та інвесторів. Ці характеристики мають розглядатися не як короткостроковий результат, а як стратегічна мета банківської діяльності, від якої залежать темпи ринкових трансформацій та підвищення рівня соціальних стандартів.

Висновки до 1 розділу

Проблема забезпечення та зміцнення фінансової стійкості банків є давньою і складною, вона не виникла сьогодні і досі не має остаточного вирішення. Вона існує як у розвинутих ринкових країнах, так і в Україні, де специфіка розвитку банківської системи визначається порівняно коротким періодом діяльності, високим рівнем ризику через економічну та політичну нестабільність, а також обмеженим обсягом власного капіталу порівняно з банками провідних країн.

Ефективне управління фінансовою стійкістю є стратегічним завданням кожного комерційного банку, оскільки від нього залежить довіра вкладників, партнерів та інвесторів, а також стабільний розвиток банківського сектора і економіки в цілому. Відсутність чіткого визначення поняття фінансової стійкості призвела до плутанини з іншими категоріями, такими як ліквідність, платоспроможність і надійність, а також до розбіжностей у методологічних

підходах до оцінки факторів і складових фінансової стійкості.

У сучасних умовах розвитку банківської системи України загрози фінансово-економічній безпеці формуються як ендегенними, так і екзогенними факторами, що включають сучасні техногенні ризики та конфлікти різного рівня (військові, корпоративні, міжбанківські, банк–персонал, банк–клієнт). Це зумовило потребу в удосконаленні класифікації загроз та оптимізації управління ризиками для підвищення керованості фінансів банку в мінливому зовнішньому середовищі.

Система контролю за фінансовою стійкістю банку повинна враховувати динаміку сучасного фінансового середовища: трансформацію загроз, появу нових ризиків, кумулятивний ефект їх впливу, зростання очікувань клієнтів, впровадження нових технологій і аналітичних інструментів.

Таким чином, фінансова стійкість банку є ключовим чинником конкурентоспроможності, надійності та стабільного розвитку банківської установи в умовах глобалізованого та мінливого фінансового середовища.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ОЩАДБАНК» ЗА 2020-2024 РОКИ

2.1 Аналіз фінансової стійкості банківської системи України за 2020-2024 роки

Основними інструментами оцінювання фінансової стійкості комерційних банків в Україні виступають розрахунок економічних нормативів, встановлених Національним банком, а також аналіз ключових показників фінансової стійкості, розроблених Міжнародним валютним фондом.

Водночас важливо насамперед дослідити динаміку кількості банківських установ у 2020-2024 роках, зміни в їхніх активах і пасивах, доходах і витратах, а також рівень показників рентабельності.

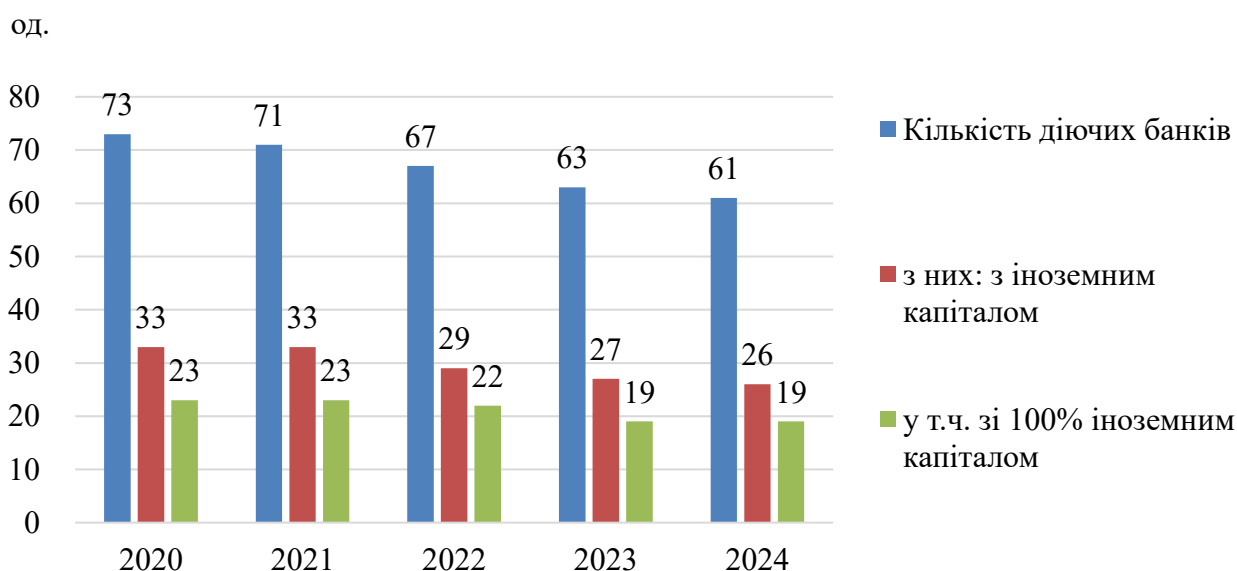

Рис. 2.1 Динаміка кількості діючих банків України за 2020-2024 роки, од.

Упродовж 2020-2024 років в Україні спостерігалася тенденція до

скорочення кількості діючих банківських установ. Якщо у 2020 році їх налічувалося 73, то вже у 2024 році – лише 61 банк. Це свідчить про поступову консолідацію банківської системи, що зумовлено як жорсткішими вимогами регулятора, так і необхідністю підвищення фінансової стійкості установ в умовах економічної нестабільності.

Подібна динаміка простежується і серед банків із часткою іноземного капіталу. Так, у 2020 році їх кількість становила 33, тоді як у 2024 році – вже 26. Водночас, якщо розглядати установи зі стовідсотковим іноземним капіталом, то їхня чисельність зменшилася з 23 у 2020 році до 19 у 2024 році. Це може свідчити про певне згортання діяльності іноземних інвесторів або про структурну перебудову ринку на користь більш стійких гравців.

Загалом, зменшення кількості як національних, так і іноземних банків відображає процеси очищення банківської системи від слабких та фінансово нестабільних установ. Водночас воно підкреслює посилення ролі Національного банку України у забезпеченні стабільності фінансового сектору, адже саме посилені регуляторні вимоги та заходи з оздоровлення ринку стали одними з ключових чинників такої динаміки.

Таким чином, дані за 2020-2024 роки демонструють, що банківська система України перебуває у стані адаптації до складних економічних умов, поступово зосереджуючись на підвищенні якості та стійкості, а не кількості банківських установ.

Проаналізуємо результати діяльності банківських установ України за 2020-2024 роки (таблиця 2.1).

У 2020-2024 роках банківська система України демонструвала суттєве зростання фінансових результатів. Загальні доходи за цей період збільшилися з 250,2 млрд грн у 2020 році до 507,6 млрд грн у 2024 році, тобто більш ніж удвічі. Найбільший приріст забезпечили процентні доходи, які зросли на 203,8 млрд грн порівняно з 2020 роком та на 47,2 млрд грн відносно 2023 року. Також відчутне підвищення спостерігалось за комісійними доходами, які у 2024 році досягли 110,9 млрд грн, перевищивши рівень 2020 року на 40,2 млрд грн.

Додатковим чинником зростання виступили результати від переоцінки та операцій купівлі-продажу, які в 2024 році становили 34,4 млрд грн проти лише 21,5 млрд грн у 2020 році. Водночас інші операційні доходи та повернення списаних активів мали незначний вплив на динаміку.

Таблиця 2.1

Аналіз результатів діяльності банківської системи України
за 2020-2024 роки [50]

млн. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/2020	2024/2023
Доходи	250171	273863	357549	446 737	507 637	257 466	60 900
процентні доходи	147743	168746	217053	304 437	351 588	203 845	47 151
комісійні доходи	70640	93162	85622	97 572	110 859	40 219	13 287
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	21507	-77	43482	30 264	34 398	12 891	4 134
інші операційні доходи	6813	7488	8126	8 364	6 735	-78	-1 629
інші доходи	2705	3175	2413	4 043	1 965	-740	-2 078
повернення списаних активів	763	1370	853	2 056	2 092	1 329	36
Витрати	210445	196488	335628	363 699	416 730	206 285	53 031
процентні витрати	62895	51097	65358	103 043	117 290	54 395	14 247
комісійні витрати	24132	35186	35449	46 457	54 317	30 185	7 860
інші операційні витрати	16405	18244	17875	18 481	19 553	3 148	1 072
загальні адміністративні витрати	69437	78293	82434	92 325	110 927	41 490	18 602
інші витрати	2728	3855	5951	8 727	9 103	6 375	376
відрахування в резерви	31037	3448	121204	17 657	9 638	-21 399	-8 019
Податок на прибуток	3811	6364	7356	77 009	95 903	92 092	18 894
Чистий прибуток (збиток)	39727	77376	21921	83 039	90 907	51 180	7 868

Щодо витрат, їх загальний обсяг у 2024 році досяг 416,7 млрд грн, що на 206,3 млрд грн більше, ніж у 2020 році. Основними складовими зростання

стали процентні витрати (підвищення на 54,4 млрд грн за аналізований період), комісійні витрати (зростання на 30,2 млрд грн) та загальні адміністративні витрати (плюс 41,5 млрд грн). Окремо слід відзначити скорочення відрахувань у резерви: якщо у 2020 році вони складали понад 31 млрд грн, то у 2024 році – лише 9,6 млрд грн, що свідчить про зменшення обсягів проблемних активів та зниження ризиків у банківській сфері.

У результаті таких змін чистий прибуток банківської системи суттєво зріс: із 39,7 млрд грн у 2020 році до 90,9 млрд грн у 2024 році. Це означає, що попри значне зростання витрат, прибутковість сектору продовжує зміцнюватися завдяки активізації кредитно-інвестиційної діяльності та зростанню доходів.

Таким чином, у 2020-2024 роках банківська система України характеризувалася поступовим зростанням фінансової ефективності. Головними чинниками цього процесу стали зростання процентних і комісійних доходів, зниження резервних відрахувань та посилення якості активів.

Розглянемо за допомогою Рис. 2.2, який же отримала фінансовий результат банківська система України за 2020-2024 роки.

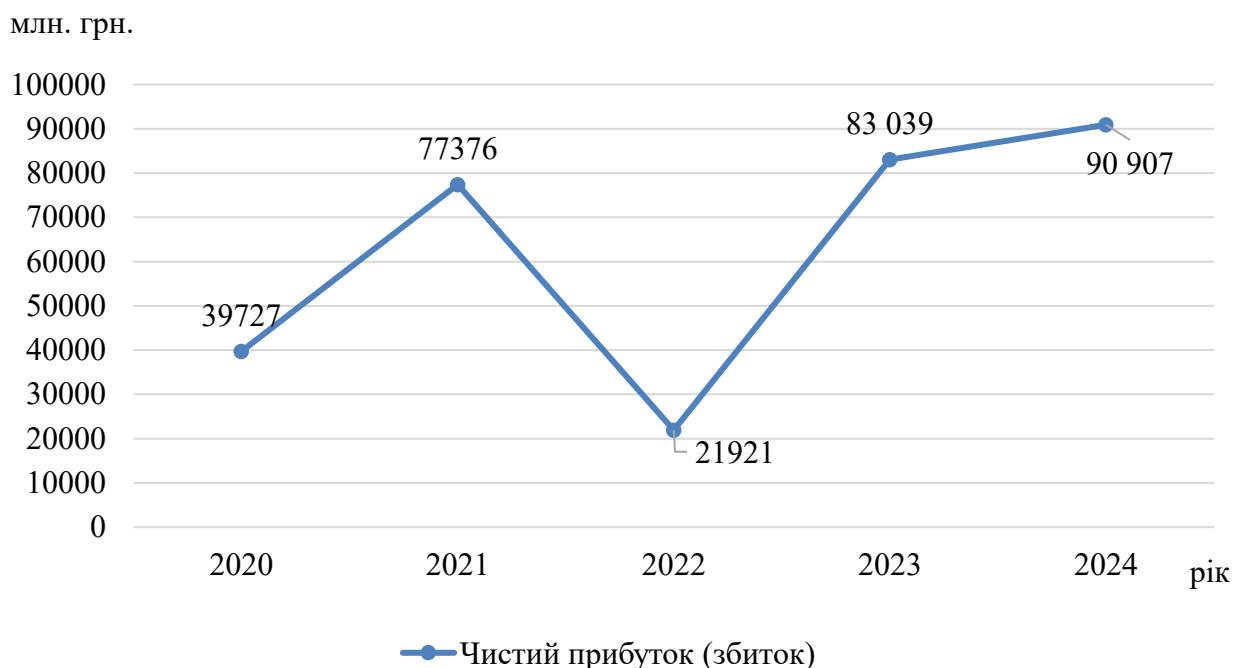

Рис. 2.2 Динаміка чистого прибутку (збитку) банківської системи України за 2020-2024 роки, млн грн [50]

Як свідчать дані на рис. 2.2, динаміка чистого прибутку банківської системи України у 2020-2024 роках мала хвилеподібний характер. У 2020 році банки отримали 39,7 млрд грн прибутку, що можна вважати достатньо позитивним результатом після кризових явищ попередніх років. Вже у 2021 році спостерігалось майже дворазове зростання цього показника – до 77,4 млрд грн, що стало свідченням пожвавлення банківської діяльності та зростання фінансової стабільності.

Однак у 2022 році ситуація різко змінилася: чистий прибуток знизився більш ніж утричі, до 21,9 млрд грн. Це падіння можна пояснити впливом масштабних зовнішніх і внутрішніх викликів, зокрема воєнними діями, скороченням ділової активності та необхідністю банків формувати значні резерви під ризикові активи. Вже у 2023 році банківська система продемонструвала швидке відновлення: прибуток зріс до 83,0 млрд грн, що перевищило навіть показники 2021 року. У 2024 році позитивна тенденція збереглася, і чистий прибуток банків досягнув 90,9 млрд грн, що є максимальним результатом за аналізований період.

Таким чином, хоча у 2022 році банківська система зазнала суттєвого зниження фінансових результатів, уже в наступні роки вона не лише відновила свої позиції, але й значно перевищила попередні рівні прибутковості. Це свідчить про достатню адаптивність та стійкість банківського сектору до кризових умов [25, с.112].

В таблиці 2.2 проведемо аналіз показників рентабельності банківської системи за 2020-2024 роки.

Таблиця 2.2

Аналіз показників рентабельності банківської системи України
за 2020-2024 роки [50]

%

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 Рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/2020	2024/2023
Рентабельність активів	2,44	4,09	1,04	3,24	2,94	0,5	-0,3
Рентабельність капіталу	19,22	35,08	9,68	30,33	25,52	6,3	-4,81

Аналіз показників рентабельності банківської системи України у 2020-2024 роках засвідчує значні коливання рівня ефективності використання активів та капіталу.

У 2020 році рентабельність активів становила 2,44%, а рентабельність капіталу – 19,22%. Наступного, 2021 року, спостерігалось помітне зростання: ROA підвищився до 4,09%, а ROE сягнув рекордних 35,08%. Це стало наслідком зростання обсягів прибутків при відносно стабільному рівні активів та капіталу.

Проте вже у 2022 році відбулося різке зниження результатів: рентабельність активів впала до 1,04%, а рентабельність капіталу – до 9,68%. Така динаміка пов'язана з кризовими явищами, посиленням ризиків та необхідністю банків значно збільшувати резерви, що зменшило кінцеву прибутковість.

У 2023 році ситуація почала покращуватися: ROA зріс до 3,24%, а ROE – до 30,33%. Це свідчить про активізацію банківської діяльності та поступове відновлення довіри клієнтів. Водночас у 2024 році, хоча рівень прибутковості зберігався на високих значеннях, спостерігалось незначне зниження – рентабельність активів зменшилася до 2,94%, а рентабельність капіталу – до 25,52%.

У підсумку, за аналізований період рентабельність активів зросла на 0,5 відсоткових пункти, а рентабельність капіталу – на 6,3 пункти. Попри окремі кризові роки, банківська система України продемонструвала достатньо високу адаптивність і змогла зберегти ефективність функціонування.

Проаналізуємо також чи дотримувалася банківська система України встановлених економічних нормативів за 2020-2024 роки (табл. 2.3).

1. Регулятивний капітал (Н1). Протягом 2020-2023 рр. він демонстрував стійке зростання – від 181,9 млрд грн до 269,9 млрд грн. У 2024 році спостерігалось незначне зменшення (до 267,5 млрд грн), проте загалом за 2020-2024 рр. приріст становив 85,6 млрд грн. Це свідчить про зміцнення фінансової бази банківської системи.

Таблиця 2.3

Аналіз дотримання економічних нормативів по банківській системі України за
2020-2024 роки (станом на 01.12) [50]

Показник		2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
							2024/ 2020	2024/ 2023
H1	Регулятивний капітал	181880,5	213309,3	210409,1	269881,7	267455,8	85575,3	-2425,9
H2	Норматив достатності регулятивного капіталу	21,63	21,44	19,16	25,41	-	-21,63	-25,41
H3	Норматив достатності основного капіталу	15,51	14,45	13,08	14,67	-	-15,51	-14,67
Hрк	Норматив достатності регулятивного капіталу	-	-	-	-	17,43	-	-
Hк1	Норматив достатності капіталу 1 рівня	-	-	-	-	17,01	-	-
Hок1	Норматив достатності основного капіталу 1 рівня	-	-	-	-	17,00	-	-
H6	Норматив короткострокової ліквідності	88,55	89,36	-	-	-	-	-
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	19,85	19,40	18,95	14,55	16,01	-3,84	1,46
H8	Норматив великих кредитних ризиків	84,60	70,75	88,08	58,14	75,33	-9,27	17,19
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	3,80	4,25	3,65	2,12	1,10	-2,7	-1,02
H11	Норматив інвестування в ЦП окремо за кожною установою	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000	-0,0002	0
H12	Норматив загальної суми інвестування	0,12	0,10	0,02	0,01	0,11	-0,01	0,1

2. Норматив достатності регулятивного капіталу (H2). У 2020-2022 рр. він коливався в межах 19-21%, значно перевищуючи мінімально допустимий рівень (10%). Однак у 2023-2024 рр. норматив знизився до 15,41% і 21,63% відповідно. Хоча показник і зменшився, він залишається в межах нормативних вимог, що свідчить про відносну стабільність системи.

3. Норматив достатності основного капіталу (H3). Показник поступово зменшувався: з 15,51% у 2020 р. до 14,06% у 2023 р. і далі до 15,51% у 2024 р.

Це свідчить про певне зниження якості капітальної бази, але загалом рівень залишається прийнятним.

4. Нормативи ліквідності (Н6, Н7, Н8):

Н6 (короткострокова ліквідність) утримувався на високому рівні – понад 85%, що значно перевищує мінімальні вимоги, підтверджуючи добру здатність банків виконувати короткострокові зобов'язання.

Н7 (максимальний кредитний ризик на одного контрагента) знизився з 19,85% у 2020 р. до 14,55% у 2023 р., що свідчить про диверсифікацію ризиків. У 2024 р. показник зріс до 16,01%.

Н8 (великі кредитні ризики) у 2020-2021 рр. мав високі значення (70-84%), але вже у 2023-2024 рр. скоротився до 75-58%, що демонструє більш збалансовану структуру ризиків.

5. Норматив максимального кредитного ризику на операції з пов'язаними особами (Н9). Коливався від 3,8% (2020 р.) до 1,1% (2024 р.), тобто банки поступово знижували залежність від таких операцій, що позитивно позначається на фінансовій стійкості.

6. Інші нормативи (Н11, Н12). Вони залишалися на стабільному рівні та практично не змінювалися, що свідчить про відсутність суттєвих ризиків у сфері інвестування.

У 2020-2024 рр. банківська система України демонструвала поступове зміцнення капітальної бази та покращення диверсифікації кредитних ризиків. Незважаючи на окремі зниження (зокрема нормативу достатності капіталу), ліквідність залишалася на високому рівні, а ризики концентрації кредитних портфелів поступово зменшувалися. Це свідчить про адаптивність та здатність банківської системи витримувати кризові явища.

Проаналізуємо показники фінансової стійкості банківської системи України за період 2020-2024 рр. коефіцієнтним методом (табл. 2.4).

Насамперед варто відзначити коефіцієнт надійності. У 2020 році його значення було доволі високим – майже 30%. Проте вже в наступні роки спостерігається стале зниження: у 2022 році він опустився до 19,06%, а в 2023-

му – до 10,05%, що свідчить про втрату фінансової міцності банківського сектору під впливом кризових явищ. Лише у 2024 році спостерігається невелике зростання (до 10,79%), однак воно не компенсує загальне падіння порівняно з базовим роком.

Таблиця 2.4

Аналіз фінансової стійкості банківської системи України за 2020-2024 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/2020	2024/2023
Коефіцієнт надійності, %	29,75	26,79	19,06	10,05	10,79	-18,96	0,74
Коефіцієнт фінансового важеля, %	3,36	3,73	5,25	9,95	9,27	5,91	-0,68
Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного	0,44	0,53	0,53	0,36	0,45	0,01	0,09
Коефіцієнт концентрації власного капіталу, %	26,33	23,45	17,31	13,74	11,91	-14,42	-1,83

Дещо інша картина простежується у коефіцієнта фінансового важеля. Якщо в 2020 році він становив 3,36%, то надалі його значення поступово зростало і у 2023 році досягло 9,95%. Це свідчить про збільшення ролі залучених ресурсів у діяльності банків. Проте у 2024 році відбулося незначне зниження (до 9,27%), що можна розглядати як спробу зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного залишався відносно стабільним протягом усього періоду. Його коливання були незначними – в межах 0,44-0,53. Це означає, що співвідношення між статутним і власним капіталом банків не зазнало суттєвих змін і характеризувалося відносною сталістю.

Натомість коефіцієнт концентрації власного капіталу поступово знижувався. Якщо у 2020 році він складав понад 26%, то вже у 2023 році зменшився до 13,74%, а у 2024 році – до 11,91%. Це свідчить про те, що роль власного капіталу у структурі пасивів банків скоротилася, що з одного боку

вказує на активніше використання залучених ресурсів, а з іншого – підвищує залежність банківської системи від зовнішніх факторів.

Таким чином, у період 2020-2024 років банківська система України характеризувалася зменшенням рівня надійності та концентрації власного капіталу, при одночасному зростанні фінансового важеля. Це свідчить про поступовий перехід до більш ризикованої моделі фінансування, де вагому роль відіграють залучені кошти, а стабільність банків значною мірою залежить від зовнішнього середовища.

2.2 Фінансово-економічна характеристика АТ «Ощадбанк»

АТ «Ощадбанк» належить до числа банків із державним статусом та користується державною гарантією повної збереженості коштів громадян, що закріплено Законом України «Про банки і банківську діяльність». Акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було утворено відповідно до Указу Президента України від 20 травня 1999 року та постанови Кабінету Міністрів України від 21 травня 1999 року шляхом реорганізації Державного спеціалізованого комерційного банку України.

Реєстрацію АТ «Державний ощадний банк України» Національний банк України здійснив 26 травня 1999 року. Згодом, 7 червня 2011 року, було закріплено офіційну назву – Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України». На сьогодні стратегія банку орієнтована на зміцнення клієнтської бази та активне розширення позицій на ринку банківських послуг.

Першим етапом аналізу фінансової діяльності банку є оцінка динаміки пасивів АТ «Ощадбанк» за останні 5 років, тобто з 2020 по 2024 роки (табл.2.5).

Аналіз динаміки пасивів АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки демонструє стале зростання як зобов'язань, так і власного капіталу, що свідчить про розширення масштабів діяльності банку [49].

Таблиця 2.5

Аналіз динаміки пасивів АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки [49]

тис. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/ 2020	2024/ 2023
Зобов'язання	211603685	213083897	247092539	317811215	393962336	182358651	76151121
Власний капітал	21935199	21887537	22181531	28724508	34626597	12691398	5902089
Всього пасиви	233538884	234971434	269274070	346535723	428588933	195050049	82053210

Зобов'язання банку протягом аналізованого періоду збільшилися з 21,16 млрд грн у 2020 році до 39,40 млрд грн у 2024-му. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось у 2023-2024 роках, коли їхній обсяг зріс більш ніж на 7,6 млрд грн. Така тенденція вказує на активне використання банком залучених коштів для фінансування своєї діяльності.

Водночас власний капітал також поступово зростає: із 21,94 млрд грн у 2020 році до 34,63 млрд грн у 2024-му. Приріст за п'ять років склав понад 12,7 млрд грн, що є позитивним показником, адже свідчить про зміцнення фінансової бази та підвищення стійкості банку.

У цілому пасиви банку зросли з 23,36 млрд грн у 2020 році до 42,86 млрд грн у 2024-му. Це означає, що за п'ятирічний період обсяг пасивів збільшився майже удвічі (на 19,5 млрд грн), що вказує на активний розвиток банку та розширення його можливостей у сфері кредитування й інвестування.

Таким чином, динаміка пасивів АТ «Ощадбанк» свідчить про стабільне зростання фінансового потенціалу установи. Зростання зобов'язань у поєднанні з нарощуванням власного капіталу створює основу для підвищення конкурентоспроможності банку на ринку фінансових послуг.

Наступним етапом аналізу фінансово-господарської діяльності комерційного банку є аналіз його активів (табл.2.6).

Аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки показує стійке зростання загальних обсягів активів банку. Так, якщо у 2020 році їх

розмір складав 233,6 млрд грн, то у 2024 році він досяг 428,6 млрд грн. Приріст за п'ятирічний період становив майже 195 млрд грн, що підтверджує активну діяльність банку та розширення його фінансових можливостей.

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки активів АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки [49]

тис. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/ 2020	2024/ 2023
Грошові кошти та рахунки у НБУ	26599549	19001319	28376712	65850018	68331662	41732113	2481644
Кредити, надані клієнтам	63226077	74754086	83215595	89109019	111082518	47856441	21973499
Інвестиції	130251541	128686039	143398851	173447680	227657969	97406428	54210289
Інвестиційна нерухомість	633526	633099	626789	542598	559117	-74409	16519
Основні засоби та нематеріальні активи	9725445	8996624	8627820	12673951	14540239	4814794	1866288
Передплата з податку на прибуток	275237	417175	470943	62772	392	-274845	-62380
Інші активи	2888522	2482412	4557360	3984311	6417036	3528514	2432725
Всього активів	233599897	234971434	269274070	346535723	428588933	194989036	82053210

Найбільшу питому вагу в активах традиційно займають кредити, надані клієнтам, які збільшилися з 63,3 млрд грн у 2020 році до 111,1 млрд грн у 2024-му. Це зростання на 47,9 млрд грн свідчить про активізацію кредитної діяльності та зростання довіри клієнтів до банку.

Вагомим джерелом нарощення активів стали й інвестиції, обсяг яких зріс із 130,3 млрд грн у 2020 році до 227,7 млрд грн у 2024 році, тобто майже на 97,4 млрд грн. Це демонструє прагнення банку диверсифікувати активи та отримувати додаткові доходи від інвестиційної діяльності.

Грошові кошти та рахунки в НБУ зазнали значних коливань: від 26,6

млрд грн у 2020 році до 68,3 млрд грн у 2024 році. Це свідчить про поступове зростання ліквідності банку, що підвищує його фінансову стійкість.

У структурі активів позитивну динаміку показали також основні засоби та нематеріальні активи, які за п’ять років зросли з 9,7 млрд грн до 14,5 млрд грн. Це вказує на модернізацію матеріально-технічної бази та інвестиції в інфраструктуру.

Водночас окремі статті, як-от інвестиційна нерухомість і передплата з податку на прибуток, показали незначне скорочення. Проте це не вплинуло істотно на загальний позитивний тренд розвитку активів.

Отже, динаміка активів АТ «Ощадбанк» у 2020-2024 роках свідчить про поступове зростання ключових фінансових показників банку. Збільшення кредитного портфеля, обсягів інвестицій та ліквідних коштів формує основу для подальшого розвитку і посилення конкурентоспроможності установи на ринку банківських послуг.

Проаналізуємо динаміку кредитів, наданих банками України у 2020-2024 роках, у розрізі юридичних і фізичних осіб (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз складу кредитів, наданих клієнтам АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2024 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/ 2020	2024/ 2023
Кредити, надані юридичним особам	54311100	61133593	71744851	74148511	90004244	35693144	15855733
Кредити, надані фізичним особам	8914977	13620493	11474646	14960508	21078274	12163297	6117766
Всього кредитів, наданих клієнтам	63226077	74754086	83215595	89109019	111082518	47856441	21973499

У 2020 році обсяг кредитування юридичних осіб складав 54,3 млрд грн.

Протягом 2020-2023 рр. відбулося поступове зростання: до 74,1 млрд грн у 2023 році. Найбільший приріст зафіксовано у 2024 році, коли кредити досягли 90,0 млрд грн. У порівнянні з 2020 роком зростання склало 35,7 млрд грн, а відносно 2023 року – 15,9 млрд грн. Це свідчить про активізацію фінансування бізнесу, особливо в умовах необхідності відновлення економіки.

У 2020 році обсяг кредитів населенню складав 8,9 млрд грн. Надалі динаміка також була позитивною: у 2021 році – 13,6 млрд грн, у 2023 році – 14,9 млрд грн. Найбільший стрибок відбувся у 2024 році, коли кредити фізичним особам зросли майже до 21,1 млрд грн. Загальне зростання у 2024 році склало 12,2 млрд грн відносно 2020 року та 6,1 млрд грн відносно 2023 року. Це підтверджує зростання попиту населення на кредитні продукти та відповідь банків на ці потреби.

Сумарно кредити, надані клієнтам, збільшилися з 63,2 млрд грн у 2020 році до 111,1 млрд грн у 2024 році, тобто приріст склав 47,9 млрд грн (порівняно з 2020 роком) та 21,9 млрд грн (порівняно з 2023 роком). Це доводить загальну тенденцію до зростання кредитної активності банківського сектору.

В таблиці 2.8 проаналізуємо складові залученого капіталу, а саме: депозити (строкові та до запитання).

Таблиця 2.8

Аналіз складу депозитів АТ «Державний ощадний банк України»
за 2020-2024 роки [49]

тис. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/ 2020	2024/ 2023
Строкові депозити	101766613	77580733	81436112	101935982	116081451	14314838	14145469
Рахунки до запитання	84401192	113871906	152504197	201008028	261067198	176666006	60059170
Всього рахунків клієнтів	186167805	191452639	233940309	302944010	377148649	190980844	74204639

Упродовж 2020-2024 років депозитна база АТ «Державний ощадний банк України» зазнала істотних змін. Загальний обсяг рахунків клієнтів зріс з 1861,7 млрд грн у 2020 році до 3771,8 млрд грн у 2024 році, що на 1909,8 млрд грн більше. Порівняно з 2023 роком приріст становив 742,0 млрд грн, що свідчить про значне зміцнення ресурсної бази банку.

Строкові депозити мали коливання протягом досліджуваного періоду. У 2021-2022 роках їх обсяг зменшився, однак у 2023-2024 рр. простежується відновлення і зростання. Так, у 2024 році вони досягли 1160,8 млрд грн, перевищивши рівень 2020 року на 1431,4 млрд грн, а 2023 року – на 141,5 млрд грн. Це свідчить про підвищення довіри вкладників до довгострокових програм банку.

Найбільш динамічно зростали рахунки до запитання. Якщо у 2020 році їх обсяг становив 844,0 млрд грн, то у 2024 році він досяг 2610,7 млрд грн, що на 1766,7 млрд грн більше. Порівняно з 2023 роком приріст склав 600,6 млрд грн. Це вказує на те, що клієнти активно користуються поточними рахунками, зберігаючи кошти з можливістю оперативного зняття, що відповідає сучасним потребам у ліквідності.

Таким чином, у 2020-2024 рр. відбулося суттєве зростання депозитної бази банку, при цьому зберігається тенденція до переважання рахунків до запитання над строковими депозитами. Це може свідчити як про високу довіру клієнтів до банку, так і про прагнення зберігати фінансову гнучкість у період економічної нестабільності.

2.3 Аналіз фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки

Для початку аналізу та з метою оцінки рівня фінансової стійкості доцільно розглянути показники прибутковості та рентабельності АТ КБ «Ощадбанк». Прибуток банку формується завдяки кредитним, розрахунковим,

грошовим операціям та іншим видам діяльності. Він слугує джерелом виплати дивідендів акціонерам, формування банківських фондів і забезпечення соціально-економічного добробуту працівників установи. Відтак, початковим етапом оцінювання прибутковості банку є аналіз динаміки чистого прибутку або збитків за період 2020-2024 років.

Таблиця 2.9

Аналіз чистого прибутку (збитку) АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки [49]

тис. грн.

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/2020	2024/2023
Чистий процентний дохід/ (витрати)	7986004	13363196	14984119	18729538	24318015	16332011	5588477
Чистий процентний дохід/ (витрати) після (формування)/ розформування резерву під очікувані кредитні збитки за активами	6426101	11524410	3944663	20093171	27078133	20652032	6984962
Чистий непроцентний дохід	7459455	1124039	11294913	4246341	10261852	2802397	6015511
Операційні доходи	13885556	12648449	15239576	24339512	37339985	23454429	13000473
Прибуток/ (збиток) до оподаткування	2732378	1051879	635985	9253682	18557221	15824843	9303539
Чистий прибуток/ (збиток) за період	2776323	1054217	638342	5976482	7892789	5116466	1916307

Упродовж 2020-2024 років показники прибутковості АТ «Ощадбанк» суттєво зросли, що свідчить про зміцнення фінансової стабільності установи.

Чистий процентний дохід у 2020 році становив 7,99 млрд грн, тоді як у 2024 році вже 24,3 млрд грн, що на 16,3 млрд грн більше. Порівняно з 2023 роком приріст склав 5,6 млрд грн, тобто банк демонструє стійке нарощування

доходів від основної діяльності.

Важливим індикатором є чистий процентний дохід після формування/розформування резервів під очікувані кредитні збитки. У 2020 році цей показник був 6,4 млрд грн, а у 2024 році – 27,1 млрд грн, що на 20,6 млрд грн більше. Позитивна динаміка свідчить про ефективне управління кредитними ризиками та поступове зменшення потреби у формуванні резервів.

Чистий непроцентний дохід також показує стале зростання: з 7,5 млрд грн у 2020 році до 10,3 млрд грн у 2024 році, приріст за 4 роки склав 2,8 млрд грн. Це вказує на диверсифікацію доходів банку за рахунок комісійних та інших операцій.

Операційні доходи банку зросли майже втричі: з 13,9 млрд грн у 2020 році до 37,3 млрд грн у 2024 році, що забезпечило значний фінансовий ресурс для подальшого розвитку.

Ключовим результатом діяльності є чистий прибуток. Якщо у 2020 році він складав лише 2,8 млрд грн, то у 2024 році – вже 7,9 млрд грн. Порівняно з 2023 роком банк збільшив прибуток ще на 1,9 млрд грн. Це свідчить про поступове нарощування прибутковості та підвищення ефективності операційної діяльності.

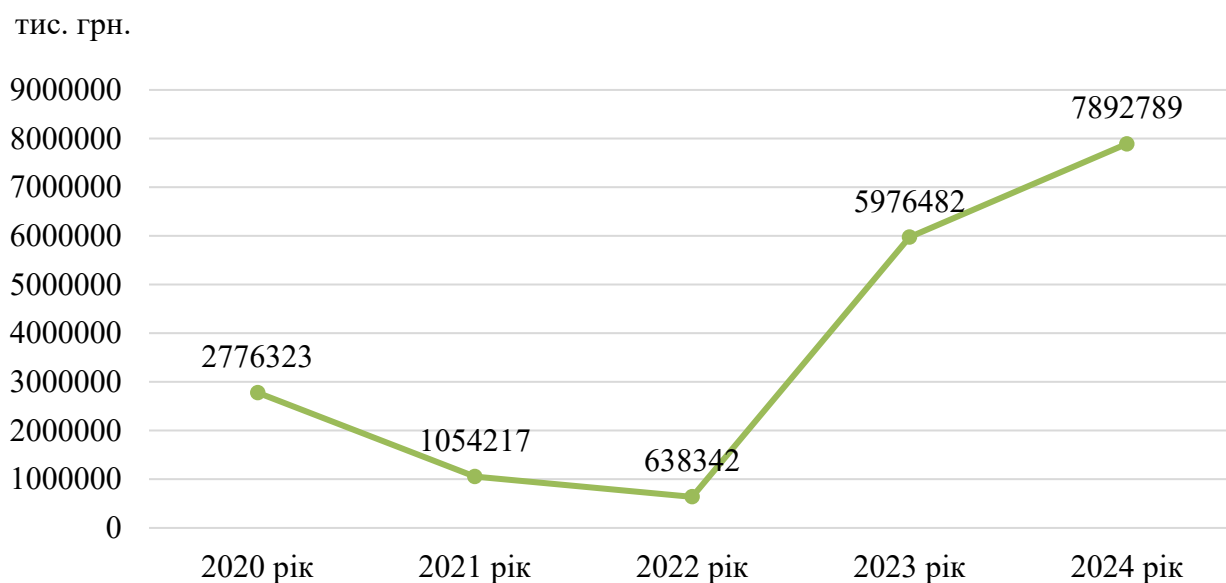

Рис. 2.3 Динаміка чистого прибутку (збитку) АТ «Державний ощадний банк України» за 2020-2024 роки, тис. грн. [49]

Дослідження прибутковості посідає провідне місце в економічному аналізі, адже воно має значення не лише для самого банку та його клієнтів, а й для стабільності банківської системи загалом. Саме тому одним із ключових напрямів оцінювання результатів діяльності банку виступає аналіз його прибутковості на основі показників ефективності функціонування [23, с.26].

Таблиця 2.10

Аналіз показників ефективності діяльності АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки

%

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/2020	2024/2023
Прибутковість акціонерного капіталу	5,58	2,12	1,28	12,0	15,9	10,32	3,9
Прибутковість балансового капіталу	12,66	4,82	2,88	20,8	22,8	10,14	2,0
Прибутковість активів	1,19	0,45	0,24	1,73	1,84	0,65	0,11
Чиста процентна маржа	3,42	5,69	5,56	5,64	6,27	2,85	0,63

ROE та ROA свідчать про те, що у 2020-2022 роках банк переживав кризове падіння ефективності. Однак із 2023 року спостерігається різке зростання: показник ROE піднявся до 15,9%, а ROA – до 1,84%. Це говорить про стабільне відновлення банку та зростання прибутковості.

Чиста процентна маржа поступово зростала: від 3,42% у 2020 році до 6,27% у 2024 році. Така динаміка демонструє здатність банку ефективно управляти процентними доходами та витратами навіть у складних умовах. Зростання показника чистої процентної маржі у 2024 році (+0,63 п.п. порівняно з 2023 роком) підкреслює покращення структури процентних доходів.

Банк пройшов етап фінансової турбулентності у 2020-2022 рр., але зумів не лише відновити прибутковість, а й вийти на новий рівень ефективності. Це свідчить про правильну стратегію управління активами й капіталом, а також про поступове зміцнення його фінансової стійкості.

Проаналізуємо фактичні значення економічних нормативів АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки, які вимагає розраховувати і контролює Національний банк України (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка економічних нормативів АТ «Ощадбанк»
за 2021-2025 роки (станом на 01.01) [49]

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік	Відхилення (+;-)	
						2025/ 2021	2025/ 2024
Регулятивний капітал (Н1)	18132364	18017403	19427446	27646436	26966981	8834617	-679455
Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2)	19,00	15,48	14,48	16,57	-	-	-
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	13,14	11,83	10,52	8,3	-	-	-
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	64,84	69,96	-	-	-	-	-
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	20,35	27,46	9,79	7,44	14,50	-5,85	7,06
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	156,57	102,37	80,07	54,91	68,15	-88,42	13,24
Норматив максимального розміру кредитного ризику за оп-ями з пов'язаними з банком особами (Н9)	0,40	0,36	0,26	0,08	8,33	7,93	8,25
Норматив інвестування в ЦП окремо за кожною установою (Н11)	0,05	0,05	0,00	0,00	0,09	0,04	0,09

Норматив загальної суми інвестування (Н12)	0,14	0,14	0,01	0,01	0,13	-0,01	0,12
Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції, Л13-1	119,9282	134,2071	214,8190	185,3198	96,1257	-23,8025	-89,1941
Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції, Л13-2	0,0265	2,5192	0,0334	0,0757	0,0206	-0,0059	-0,0551
LCRbb	312,4279	257,9796	360,03	280,2822	249,1050	-63,3229	-31,1772
LCRib	241,3965	149,6169	232,97	314,6141	377,9078	136,5113	63,2937
NSFR	177,3917	180,2006	-	199,4815	166,8756	-10,5161	-32,6059

У період з 2021 по 2025 роки динаміка нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк» демонструє як позитивні, так і негативні тенденції.

Передусім варто відзначити зміну розміру регулятивного капіталу (Н1). У 2021 році він становив 18 132 364 тис. грн, а вже у 2024 році зріс майже в півтора раза – до 27 644 636 тис. грн. Проте у 2025 році показник знизився до 26 969 681 тис. грн. Така динаміка вказує на наявність потенціалу для зростання, але й водночас свідчить про певні труднощі із його утриманням на стабільному рівні.

Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) коливався в межах від 19% у 2021 році до 15,67% у 2024 році. Незважаючи на зниження, показник залишався вище мінімально допустимого значення (8%), що підтверджує достатній рівень капіталізації банку для покриття ризиків.

Норматив достатності основного капіталу (Н3) знизився з 13,14% у 2021 році до 8,3% у 2024 році, що є певним сигналом для банку щодо необхідності посилення власної капітальної бази.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) упродовж досліджуваного періоду тримався на відносно стабільному рівні – від 64,84% до 69,96%, що свідчить про достатні можливості банку своєчасно виконувати короткострокові

зобов'язання.

Значні коливання спостерігаються за нормативом максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7): від 20,35% у 2021 році до 14,5% у 2024 році. Зниження цього показника позитивно характеризує політику банку щодо диверсифікації ризиків.

Водночас норматив великих кредитних ризиків (Н8) у 2021 році становив 156,57%, а вже у 2024 році знизився до 68,15%. Це є позитивним явищем, адже перевищення встановлених нормативів у попередніх роках вказувало на підвищену концентрацію ризиків.

Подібна тенденція спостерігається і у нормативі максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами (Н9). У 2021-2022 роках він коливався біля 0,40-0,36%, але до 2024 року зріс до 3,83%, що може свідчити про посилення залежності від певних контрагентів.

Нормативи інвестування в цінні папери (Н11, Н12) залишалися на стабільно низькому рівні, що відповідає вимогам та знижує потенційні ризики надмірної концентрації інвестицій у окремих емітентів.

Перейшовши до наступної частини таблиці, бачимо показники, що характеризують валютні позиції та ліквідність.

Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції (Л13-2) коливався: від 0,0265 у 2021 році до максимуму 2,5192 у 2022 році, а далі поступово зменшився до від'ємного значення -0,0059 у 2024 році. Це свідчить про зміну політики управління валютними ризиками та зменшення валютної експозиції банку.

Щодо коефіцієнтів ліквідності LCR, то їх динаміка є доволі показовою.

- LCRbb у 2021 році становив 312,43%, у 2023 році зріс до 360,03%, проте вже у 2025 році знизився до 249,11%.

- LCRib мав схожу тенденцію: з 241,40% у 2021 році до максимуму 377,91% у 2024 році, після чого знову спостерігається коливання.

Усі значення суттєво перевищують мінімальні нормативи (100%), що підтверджує достатній рівень високоякісних ліквідних активів.

NSFR (коефіцієнт стабільного фінансування) також залишався вищим за норматив: від 177,39% у 2021 році до 199,48% у 2023 році. Проте у 2025 році він знизився до 166,88%, що хоча й відповідає нормативним вимогам, однак сигналізує про необхідність посилення контролю за структурою фінансування.

Отже, аналіз динаміки показників свідчить, що Ощадбанк у цілому дотримується встановлених НБУ нормативів, зберігаючи достатній рівень ліквідності та капіталізації. Водночас є низка ризиків, пов'язаних зі зменшенням достатності основного капіталу, зростанням операцій із пов'язаними особами та поступовим зниженням коефіцієнта стабільного фінансування. Це потребує посилення управління ризиками та диверсифікації активів для забезпечення фінансової стійкості банку в майбутньому.

Аналіз показників, що характеризують фінансову стійкість банку, наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк»
за 2020-2024 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення (+;-)	
						2024/ 2020	2024/ 2023
Коефіцієнт надійності, %	10,37	10,27	8,98	8,29	8,08	-2,29	-0,21
Коефіцієнт фінансового важеля	9,65	9,74	11,14	12,06	12,38	2,73	0,32
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	4,70	4,73	5,42	0,58	0,7	-4,0	0,12
Коефіцієнт відношення статутного капіталу до власного	2,27	2,27	2,24	1,73	1,44	-0,83	-0,29
Коефіцієнт концентрації власного капіталу, %	9,39	9,31	8,24	8,29	8,08	-1,31	-0,21

Коефіцієнт надійності знизився з 10,37% у 2020 р. до 8,08% у 2024 р., що свідчить про певне зменшення частки власного капіталу в активах і, відповідно,

зниження рівня захищеності банку. Фінансовий важіль зріс з 9,65 до 12,38, що відображає підвищення залежності від залучених коштів.

Мультиплікатор статутного капіталу знизився з 4,70 до 0,70, що пояснюється високою величиною статутного капіталу відносно власного. Відношення статутного капіталу до власного зменшилось з 2,27 до 1,44, що свідчить про деяке вирівнювання структури капіталу та зростання власних джерел фінансування. Коефіцієнт концентрації власного капіталу знизився з 9,39% у 2020 р. до 8,08% у 2024 р., що говорить про поступове зменшення ролі власного капіталу у фінансуванні активів.

Загалом показники свідчать про зростання фінансового важеля та деяке послаблення надійності, водночас структура капіталу поступово балансується, хоча рівень концентрації власних ресурсів дещо скоротився.

Висновки до 2 розділу

Аналізуючи діяльність та фінансову стійкість банківської системи України у 2020-2024 роках, можна дійти висновку, що, незважаючи на серйозні виклики – пандемію COVID-19 та початок повномасштабної війни у лютому 2022 року – банківський сектор витримав значні потрясіння й продовжив стабільно функціонувати. Комерційні банки не лише виконували свої зобов'язання, а й забезпечували отримання прибутку. Упродовж зазначеного періоду банківська система загалом демонструвала позитивні фінансові результати у вигляді чистого прибутку, а показники прибутковості та фінансової стійкості перебували в межах допустимих значень.

Щодо Ощадбанку, то розраховані показники підтверджують: у 2020-2024 роках він стабільно отримував чистий прибуток, дотримувався регулятивних вимог та зберігав належний рівень фінансової стійкості. Водночас банк активно підтримує державні ініціативи з розвитку малого бізнесу та допомоги населенню, приділяє увагу розвитку дистанційних сервісів та забезпечує безперервність обслуговування клієнтів у будь-яких умовах.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

3.1 Удосконалення процесу забезпечення фінансової стійкості банку

Перспективи вдосконалення методів управління фінансовою стійкістю АТ «Ощадбанк» доцільно розглядати з позиції забезпечення стабільності та ефективності його діяльності. Для досягнення високого рівня результативності управління банк повинен підтримувати адекватну надійність та функціональну ефективність ключових складових своєї діяльності, оскільки фінансова стійкість визначає стан, за якого гарантується досягнення стратегічних цілей, реалізація інтересів усіх зацікавлених сторін та мінімізація впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків.

Ключовим етапом у формуванні стратегічних напрямів управління фінансовою стійкістю є визначення бажаного рівня безпеки банку з урахуванням наявних ресурсів та потенціалу розвитку, а також планування й впровадження відповідних стратегічних альтернатив, що забезпечують збалансоване управління ризиками та стабільне функціонування банківської установи [20, с.117].

Особливістю АТ «Ощадбанк» є те, що він належить державі, тому ключові орієнтири та напрями його розвитку визначаються і затверджуються на рівні центральних органів влади – Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів.

Таким чином, якщо у комерційних банках із приватним чи іноземним капіталом управління фінансовою стійкістю визначається рішеннями Правління, зборів акціонерів та контролюється ревізійними органами, то у

випадку КБ «Ощадбанк» діє інша система управлінської ієрархії, де стратегічні рішення ухвалюються на державному рівні.

Таблиця 3.1

Ієрархія суб'єктів управління фінансовою стійкістю банків [50]

№	Рівень суб'єкту	Суб'єкти	
		КБ «Ощадбанк»	Інші комерційні банки
1.	Метарівень: міжнародні регулюючі суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Міжнародний валютний фонд, Європейський банк розвитку і реконструкції, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з банківського нагляду, Міжнародний банкреструкції та розвитку тощо	
2.	Макрорівень:		
	а) загальнодержавні суб'єкти управління фінансовою стійкістю;	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Судові органи	
		Канцлерський Суд штату Делавер (США), Окружний суд Лімасола (Кіпр), Шостий апеляційний адміністративний суд	-
	б) внутрішньосистемні суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Національний банк України, Державна служба фінансового моніторингу України	
		Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України	-
3.	Мікрорівень: внутрішньобанківські суб'єкти управління фінансовою стійкістю	Рада директорів банку, Правління банку, Спостережна рада банку, ризик-менеджмент банку, внутрішньобанківський аудит, комітет з управління активами і пасивами, інші комітети	

Питання розвитку та стратегічного позиціонування АТ КБ «Ощадбанк» у найближчі роки визначається державними документами стратегічного рівня. Насамперед ідеться про «Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року», яка була затверджена провідними регуляторами фінансового ринку – Національним банком України, Міністерством фінансів, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та іншими органами [24].

Відповідно до цієї стратегії, «Ощадбанк» має бути готовим до низки викликів і трансформацій, серед яких:

- активізація інформаційного обміну між державними регуляторами та

банківськими установами;

- удосконалення підходів до управління капіталом, зокрема запровадження контрциклічного буфера капіталу, буфера системного ризику та нових вимог до коефіцієнта левереджу;

- посилення ролі стрес-тестування – як капіталу, так і ліквідності банків, для оцінки їхньої стійкості у кризових умовах;

- формування додаткових вимог до кредитних операцій підвищеного ризику;

- розвиток стандартів корпоративного управління та побудова ефективної системи внутрішнього контролю з урахуванням принципу пропорційності;

- впровадження сучасних цифрових інструментів, серед яких віддалена ідентифікація та верифікація клієнтів, використання eKYC, інтеграція big data, blockchain, штучного інтелекту, автоматизації та роботизації [42, с.252].

Окремо у стратегії акцентується увага на подальшому розвитку системи гарантування вкладів, зокрема розширенні кола учасників ФГВФО та поступовому збільшенні суми гарантій для вкладників. Це має забезпечити додатковий рівень довіри до банківської системи, у тому числі й до «Ощадбанку».

Ще одним документом, який визначає майбутні напрями діяльності банку, є «Засади стратегічного реформування державного банківського сектору» (затверджені у серпні 2020 року).

Відповідно до нього, «Ощадбанк» повинен готуватися до часткової приватизації, що дозволить підвищити рівень конкуренції, залучити приватний капітал і водночас зберегти за державою контрольний пакет акцій. Це відкриває перспективи для підвищення операційної ефективності та оптимізації бізнес-моделі банку.

Таким чином, стратегічні орієнтири АТ КБ «Ощадбанк» на 2025 рік та подальший період поєднують державне бачення розвитку фінансового сектору та вимоги міжнародних партнерів.

Вони спрямовані не лише на зміцнення фінансової стійкості банку, а й на його цифрову трансформацію, підвищення прозорості та підготовку до часткової приватизації.

Таблиця 3.2

Оновлення Стратегії КБ «Ощадбанк»

Створення сильного конкурентоспроможного банку	– Покращення сприйняття громадськістю завдяки розширенню асортименту продуктів, призначених для клієнтської бази роздрібного бізнесу та МСБ – Цілеспрямований провідний роздрібний банк в Україні сприятиме економічному зростанню та протидії шахрайству – Довгострокова прибутковість, захищеність робочих місць і в цілому стабільне банківське середовище – Впровадження Цільової операційної моделі з використанням ефективних та економічно обґрунтованих методів – Зміцнення банку шляхом організаційної трансформації та цифровізації процесів
Забезпечення спроможності сплачувати дивіденди та фінансової стабільності	– Зосередженість на зміцненні профільного бізнесу та формуванні ощадливої операційної моделі: зростання на позиції справжнього лідера в роздрібному сегменті – Нарощування чистого доходу «Хорошого банку» на основі здорового та диверсифікованого кредитування – Нарощування дивідендів завдяки профільному бізнесу: у 2024 році їх внесок сягне близько 26 млрд грн – Баланс «Хорошого банку» та облігаційний своп забезпечуватимуть фінансову стабільність і прозорість
Перетворення банку на життєздатний об'єкт інвестування	– Прийнятний спосіб відокремлення успадкованого портфеля: розблокування приватизаційного потенціалу без впливання коштів ззовні – Вимогам держави відповідає зменшення частки державної власності завдяки приватизації, яка тепер стане можливою – Чітка зосередженість на основних важелях цінності у стратегії роздрібного бізнесу та МСБ: формування переконливої історії – «Хороший банк» готовий до приватизації: надходження від продажу можуть сягнути близько 80 млрд грн – Чітке бачення аргументів «на користь» та «проти» кожного з варіантів приватизації є орієнтиром для ухвалення рішень акціонером

Таким чином, у найближчій перспективі держава розпочне поетапне скорочення своєї частки у статутному капіталі АТ «Ощадбанк» та АТ «Укресімбанк». Водночас, з огляду на пріоритетність виходу з капіталу АБ «Укргазбанк» та поступове зменшення участі в КБ «Ощадбанк», можна припустити, що упродовж наступних п'яти років держава зберігатиме контрольний пакет акцій в АТ «Ощадбанк» та АТ «Укресімбанк», водночас

реалізуючи політику поступового скорочення своєї присутності у їхньому капіталі.

Спираючись на визначені стратегічні альтернативи управління фінансовою стійкістю банку, нами була сформована схема реалізації стратегічних напрямів підвищення фінансової стійкості АТ «Ощадбанк», що наведена на рисунку 3.1 [34, с.334].

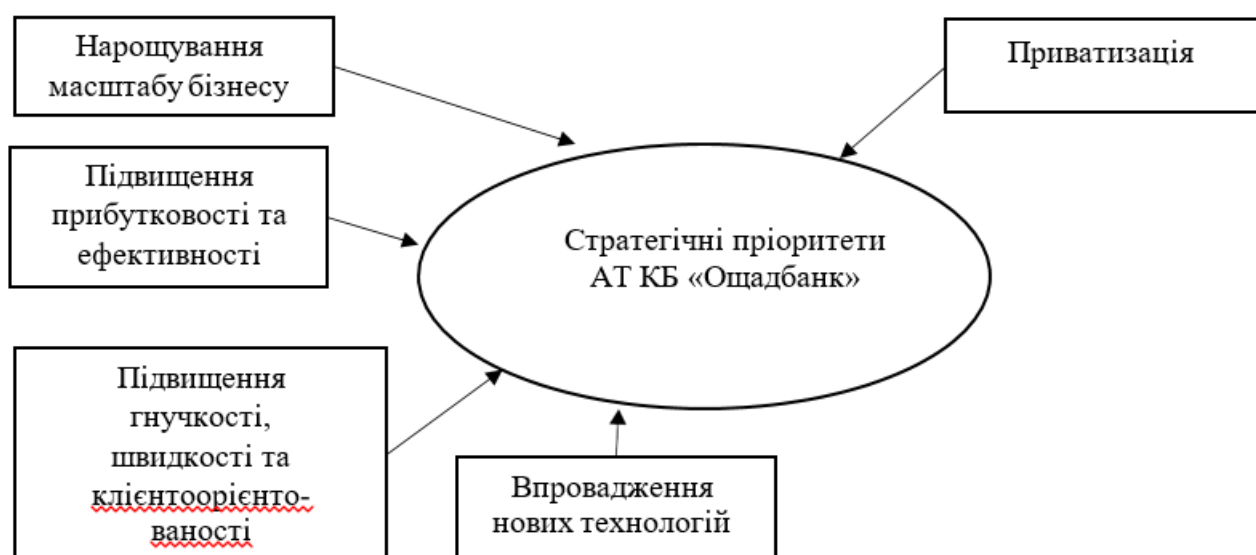
Рис. 3.1 Схема реалізації стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю КБ «Ощадбанк» [34]

Першим етапом у схемі реалізації стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю є формування концептуальних засад, які передбачають визначення політики ведення банківського бізнесу, встановлення процедур і правил розроблення стратегічних напрямів, а також підходів до фінансового

планування в кредитно-фінансовій установі.

Згідно з річним звітом КБ «Ощадбанк» за 2022 рік, стратегічна діяльність банку на 2023 рік була спрямована на посилення його позицій як інвестиційно привабливої фінансової установи шляхом реалізації ініціатив, що дозволяють досягти нового рівня конкурентоспроможності.

Ключовим завданням залишаються нарощування масштабів бізнесу, підвищення прибутковості та загальної ефективності діяльності. Для цього банк фокусується на підвищенні гнучкості та швидкості реагування на ринкові зміни, розширенні клієнтоорієнтованості, упровадженні сучасних цифрових технологій та формуванні кадрового потенціалу нового покоління. Такі кроки сприятимуть створенню додаткової вартості банку та формуванню передумов для його майбутньої приватизації (рис. 3.2) [47, с. 342].

Джерело: складено автором на основі [47, с.342]

Рис. 3.2 Стратегічні пріоритети АТ КБ «Ощадбанк»

Для КБ «Ощадбанк» одним із ключових завдань є реалізація стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю, адже ефективна система контролю має ґрунтуватися не лише на реагуванні на наслідки ризиків, а передусім на їх своєчасному попередженні та запобіганні.

Досягнення стратегічних цілей, виконання завдань і реалізація функцій фінансового контролінгу забезпечуються завдяки використанню комплексу

методів і інструментів, які традиційно класифікуються за двома основними критеріями:

- за сферою застосування – інформаційне забезпечення, планування, аналітична діяльність, облік, контроль та моніторинг;
- за рівнем управління – стратегічний, тактичний і оперативний рівні.

Варто зазначити, що КБ «Ощадбанк», як і більшість українських банків та суб'єктів господарювання, здійснює свою діяльність у складних умовах невизначеності та високої мінливості зовнішнього і внутрішнього середовища, що супроводжується зростанням ризиків і загроз. Тому для мінімізації негативного впливу цих чинників і підвищення стабільності діяльності доцільним є розроблення та впровадження стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю банківської установи (рис. 3.3) [46, с.102].

Джерело: складено автором на основі [15]

Рис. 3.3 Складові управління фінансово-економічною стійкістю КБ «Ощадбанк»

Реалізація стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю КБ «Ощадбанк» у практичній діяльності спрямована на підвищення ефективності захисту основних ресурсів банку та створення сприятливих умов для стабільного й довгострокового розвитку банківського сектору.

Формування та впровадження зазначених стратегічних альтернатив охоплює всі сфери управлінської діяльності та рівні системи управління банку.

Це охоплює як формування стратегій забезпечення стійкості, так і організацію контролю за їх реалізацією та досягненням запланованих результатів.

Отже, складові та модель стратегічних альтернатив управління фінансовою стійкістю КБ «Ощадбанк» є дієвим інструментом для подолання потенційних і наявних загроз стабільності банку.

Водночас вони повинні підкріплюватися тактичними та оперативними заходами, що знаходять своє відображення у відповідних організаційних планах, цільових комплексних програмах, сіткових графіках, технологічних та стратегічних картах розвитку діяльності банківських установ.

3.2 Вплив мінімізації банківських ризиків на забезпечення фінансової стійкості банку

У «Методичних вказівках НБУ щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України» наголошується на важливості створення комплексної системи управління ризиками, яка повинна забезпечувати безперервний процес виявлення, оцінювання, контролю та моніторингу всіх видів ризиків на різних рівнях діяльності банку. Така система має враховувати взаємозалежність між окремими категоріями ризиків і забезпечувати оптимальний баланс між прагненням до прибутковості та необхідністю мінімізації потенційних загроз [39, с.50].

Система управління ризиками в банку — це цілісна сукупність взаємопов'язаних заходів, що охоплює:

- розроблення внутрішніх нормативних документів і положень;
- ідентифікацію та аналіз наявних ризиків;
- визначення рівня їх прийнятності для банку;
- застосування інструментів зниження, нейтралізації або компенсації можливих фінансових втрат у разі настання несприятливих подій.

Метою системи ризик-менеджменту в КБ «Ощадбанк» є забезпечення зростання вартості власного капіталу та надійний захист інтересів усіх зацікавлених сторін — клієнтів, партнерів, керівництва, працівників, наглядової ради, акціонерів, регуляторних органів, рейтингових агентств, інвесторів і кредиторів.

Для досягнення цієї мети банк повинен забезпечити:

- послідовність і узгодженість внутрішніх регламентів;
- високий рівень кваліфікації персоналу, здатного ефективно ідентифікувати та управляти ризиками;
- ефективну систему контролю і моніторингу ризиків, що відповідає сучасним стандартам банківського нагляду та принципам корпоративного управління [32, с.82].

Водночас розвиток ризик-менеджменту в українських банках залишається актуальною проблемою, адже цей процес ще перебуває на стадії становлення й потребує подальшого вдосконалення. Універсальної моделі управління ризиками не існує: кожен банк має власні особливості, орієнтацію на певний сегмент ринку та внутрішні можливості. Тому копіювання чужих підходів може призвести до негативних наслідків.

Система ризик-менеджменту комерційного банку зазвичай охоплює:

- контрольні точки, що відображають операції, які генерують ризик;
- методи й інструменти оцінки та прогнозування ризиків;
- механізми обмеження та мінімізації їх рівня;
- форми моніторингу й прогнозування;

– інформаційні потоки та організаційну структуру, побудовану за функціональним принципом [41, с.161].

Ключові завдання системи ризик-менеджменту включають: забезпечення оптимального балансу між потенційними можливостями та ризиками, обсягом капіталу і темпами розвитку банку; упровадження системного підходу до оцінювання ризиків; врахування ризикових факторів під час прийняття управлінських рішень; формування ефективної структури контролю, спрямованої на підвищення результативності управління.

Першим і базовим елементом моделі є механізм ідентифікації та оцінювання ризиків. Ризики повинні бути вчасно визначені й виміряні, що передбачає проведення систематичного аналізу на рівні банку загалом і його структурних підрозділів. Аналіз охоплює всі банківські продукти, послуги та процеси, включаючи як якісну, так і кількісну оцінку ризиків.

Кількісне оцінювання є невід’ємною складовою ризик-менеджменту. Воно дозволяє визначити реальний рівень ризику та межі його допустимості для окремих операцій, підрозділів і банку в цілому. Розрахунок ступеня ризику ґрунтується на трьох основних параметрах: величині можливих втрат, імовірності настання негативних подій та тривалості періоду впливу ризику.

КБ «Ощадбанк» визначає свій загальний ризик-апетит через встановлення граничних значень агрегованого ризику, а також окремих ризик-апетитів для ключових видів ризиків, що передбачені чинною Стратегією управління ризиками.

Другим ключовим елементом моделі ризик-менеджменту банку є використання сукупності заходів та інструментів, спрямованих на мінімізацію рівня ризиків. До управлінських рішень у цій площині належать:

- уникнення ризику — відмова від операцій або заходів, що несуть високий ризик;
- мінімізація ризику — застосування пом’якшувальних факторів і процедур для зменшення ймовірності негативних наслідків;
- трансфер ризику — передача його іншим суб’єктам через страхування

або використання похідних фінансових інструментів;

- установлення лімітів на ризикові експозиції, що обмежує потенційні втрати;

- інші методи управління, спрямовані на зниження вразливості банку до негативних подій.

Серед основних заходів та інструментів управління ризиками доцільно виділити:

- розроблення й затвердження внутрішніх регламентних документів (політик, процедур, положень) з урахуванням масштабів діяльності банку;

- постійне прогнозування потенційних джерел ризиків та кількісний аналіз факторів їх виникнення;

- координацію контролю за ризиками усіма структурними підрозділами банку;

- закріплення відповідальності працівників за прийняття ризиків і дотримання політики ризик-менеджменту;

- застосування системи економічного стимулювання зниження ризиків;

- детальний аналіз фінансово-кредитної та юридичної спроможності контрагентів;

- розподіл ризиків між банком і клієнтом;

- прийняття «зважених» ризиків, імовірність реалізації яких є прийнятною;

- формування резервів за ризиковими операціями;

- диверсифікацію активів, пасивів та операцій;

- установлення системи заставного забезпечення та ліквідних гарантій за кредитними операціями;

- залучення платоспроможних гарантів та поручителів;

- установлення лімітів за категоріями ризиків, операціями чи відсотковими ставками;

- дотримання балансу між активами і пасивами, чутливими до ризиків;

- можливість зміни умов операцій (валюти, строків платежів,

відсоткових ставок);

– використання страхування та методів хеджування (форвардні й ф'ючерсні контракти, відсоткові опціони) [31].

Реалізація перелічених заходів дає змогу банку уникати необґрунтованих ризиків, знижувати ймовірність їх реалізації та зменшувати можливі збитки, забезпечуючи контроль над загальною ризиковою позицією відповідно до цільового рівня прибутковості.

Важливою складовою системи є контроль ризикової позиції банку. Його здійснюють за допомогою різних методик і щоденної діяльності окремих підрозділів. При цьому оперативний контроль належить до функцій менеджерів, тоді як стратегічний контроль здійснюється акціонерами.

Внутрішній управлінський контроль відіграє важливу роль у процесі ризик-менеджменту, оскільки забезпечує чітке визначення та розподіл повноважень, упровадження принципу подвійного контролю, ротацію персоналу, моніторинг операцій безпосередньо на робочих місцях, а також створення ефективної системи обміну й збереження інформації. Хоча жоден механізм внутрішнього контролю не здатний повністю усунути ризик службових зловживань, належно організована система може істотно зменшити їхню ймовірність.

Ще одним елементом є ефективна система прийняття рішень щодо ризиків, яка відрізняється залежно від масштабу й структури діяльності банку. Водночас базові вимоги є універсальними: чіткий розподіл функцій і повноважень у сфері ризик-менеджменту, а також прозора система відповідальності [40, с.211].

Отже, система управління ризиками має охоплювати всі рівні діяльності банку — від спостережної ради та правління до працівників, які безпосередньо створюють і приймають ризики. Ефективна модель ризик-менеджменту повинна передбачати механізм стримувань і противаг, комплексний вплив на всі напрями діяльності, чіткий розподіл управлінських функцій та адаптивність до зовнішніх викликів.

Таким чином, КБ «Ощадбанк» має постійно вдосконалювати власну систему управління ризиками. Найбільш результативною є модель, що включає чотири взаємопов'язані елементи [17, с.43]:

- 1) механізм ідентифікації та оцінювання ризиків;
- 2) комплекс заходів і інструментів їх зниження;
- 3) організацію контролю ризикової позиції;
- 4) систему прийняття рішень щодо ризиків.

Завдяки цьому банк може підтримувати ризиковий профіль на рівні, який відповідає його спеціалізації та стратегічним цілям.

Висновки до 3 розділу

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що складові та схема стратегічних альтернатив забезпечення фінансової стійкості КБ «Ощадбанк» покликані подолати як потенційні, так і вже наявні негативні фактори, що впливають на стабільність банку. Вони мають базуватися на комплексному поєднанні стратегічних, тактичних та оперативних заходів.

На стратегічному рівні це передбачає:

- розширення масштабів діяльності та диверсифікацію бізнесу;
- підвищення рівня прибутковості та ефективності банківських операцій;
- забезпечення більшої гнучкості, швидкості реагування та клієнтоорієнтованості;
- впровадження сучасних технологій та цифрових інновацій;
- поступову приватизацію та залучення інвесторів для зміцнення капіталу.

Тактичні й оперативні кроки повинні мати чітке організаційне оформлення у вигляді планів діяльності, цільових програм, сіткових графіків реалізації завдань, технологічних карт та стратегічних карт розвитку банку. Це дозволить систематизувати процес реалізації визначених цілей та забезпечити їх узгодженість на всіх рівнях управління.

У процесі дослідження нормативної складової встановлено, що КБ «Ощадбанк» є державною фінансовою установою, а отже, ключові напрями його розвитку та заходи з підтримки фінансової стійкості визначаються та затверджуються на державному рівні – Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України, Національним банком України. При цьому вони узгоджуються з міжнародними фінансовими організаціями, що забезпечує відповідність діяльності банку світовим стандартам і практикам.

Водночас «Ощадбанк» має безперервно вдосконалювати власну систему ризик-менеджменту. Ефективна модель управління ризиками передбачає:

- своєчасну ідентифікацію та оцінку ризиків;
- застосування комплексу заходів та інструментів для їх мінімізації чи трансферту;
- організацію системного контролю за ризиковою позицією банку;
- створення чіткої системи ухвалення рішень щодо ризиків на всіх управлінських рівнях.

Таким чином, поєднання стратегічних альтернатив із гнучкою та ефективною системою ризик-менеджменту дозволить КБ «Ощадбанк» не лише нейтралізувати негативні впливи зовнішнього середовища, а й забезпечити довгострокову фінансову стійкість та конкурентоспроможність на ринку банківських послуг.

ВИСНОВКИ

Основні висновки та результати проведеного дослідження полягають у такому:

1. Фінансова стійкість банку характеризується його спроможністю зберігати стабільний та збалансований стан завдяки оптимальному поєднанню ризику, прибутковості, ліквідності й платоспроможності. Вона відображає здатність банку своєчасно та ефективно виконувати зобов'язання перед усіма зацікавленими сторонами — вкладниками, кредиторами, акціонерами та державними органами — і забезпечувати сталий розвиток навіть за умов дії несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників.

2. Оцінювання фінансової стійкості банку може здійснюватися з різних позицій – власників, регуляторних органів, керівництва банку, потенційних клієнтів, кредиторів, інвесторів та працівників. Методологія Національного банку України (Постанова НБУ від 28.08.2001 р. № 368) зорієнтована на підтримання стабільності банківської системи, своєчасне виконання банками зобов'язань перед вкладниками та мінімізацію ризиків, що відповідає міжнародним стандартам. У науковій практиці фінансова стійкість оцінюється шляхом визначення інтегрального показника або системи відносних коефіцієнтів.

3. Механізм забезпечення фінансової стійкості банку включає сукупність суб'єктів (зовнішніх – законодавчі та регулюючі органи, фінансово-контрольні структури; внутрішніх – керівництво банку та органи управління ресурсами і ризиками), об'єктів, принципів та процесів, спрямованих на підтримку належного рівня стійкості.

4. АТ «Ощадбанк» є найбільшим універсальним державним комерційним банком України, що обслуговує як фізичних осіб, так і корпоративних клієнтів. Він входить до переліку системно важливих банків, володіє одним із

найбільших обсягів капіталу та чистих активів у країні. До його ключових конкурентних переваг належать: широка клієнтська база, пріоритет у реалізації державних програм, розвинена інфраструктура, постійне впровадження технологічних інновацій та організаційна структура, адаптована до стратегічних потреб розвитку.

5. Проведений аналіз основних показників діяльності Ощадбанку (активи, пасиви, кредити, депозити у 2020-2024 рр.) засвідчив зростання економічного та фінансового потенціалу установи. Банк ефективно використовує активи, що забезпечує рентабельність його діяльності.

6. Ощадбанк упродовж 2020-2024 років підтвердив статус фінансово стійкої установи: розраховані коефіцієнти перебувають у межах нормативів НБУ, що свідчить про ефективність його функціонування навіть в умовах кризових викликів.

7. Перспективи вдосконалення процесу забезпечення фінансової стійкості Ощадбанку полягають у подоланні ризиків та зміцненні стратегічних орієнтирів: розширенні масштабів бізнесу, підвищенні ефективності та прибутковості, посиленні клієнтоорієнтованості, впровадженні інноваційних технологій та реалізації планів приватизації. Водночас, враховуючи державну форму власності, ключові напрями розвитку банку визначаються центральними органами влади у співпраці з міжнародними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 №679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: Положення затверджено постановою Правління Національного банку України від 13 липня 2010 року № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10>
4. Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Постанова затверджена Правлінням Національного банку України від 17 травня 2015 №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>
5. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 375 – 381.
6. Вольська С. П. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2024. Випуск 10. Частина 1. С. 178 – 181.
7. Гапонюк О. І. Система управління ризиками в банківських установах. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2020. №2. С. 59 – 64.
8. Гарбар Є. С. Механізм підтримки фінансової стійкості банку в умовах волатильності ринку. *Агросвіт*. 2022. №14. С. 58 – 66.
9. Гладких Д. М. Ризики націоналізації банку та основні напрями їх мінімізації. *Економіка та держава*. 2020. №9. С. 39 – 42.
10. Денисенко М. П., Лакомова Н. Д. Вдосконалення та впровадження інноваційних банківських послуг. *Ефективна економіка*. 2021. №11. С.65 – 71.

11. Дмитришин М. В., Панчак Н. В. Удосконалення політики управління кредитним портфелем на основі SWOT-аналізу кредитного портфелю комерційного банку. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип.28(1). С. 165 – 171.
12. Довгань Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи. *Вісник УБС НБУ*. 2023. № 1. С. 224 – 294.
13. Заславська О. І. Оцінка фінансової стійкості банку за методикою В. Кромонава. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 10(2). С. 36 – 40.
14. Зверяков М. І., Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. К.: «Центр учбової літератури», 2024. 520 с.
15. Зверяков О.М. Методологічні основи управління фінансовою стійкістю банківських установ. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. №10. С. 175 – 182.
16. Івасів І. Б., Гарбар Є. С. Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2025. Вип. 2. С. 47 – 55.
17. Ігнатова О. М., Турченко Т. В. Статистичний аналіз місця ПАТ КБ "Ощадбанк" на ринку банківських послуг в Україні за основними показниками його діяльності. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 41 – 46.
18. Карпова О. І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення управління фінансовою стійкістю банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. Ч. 1. Вип. 1(10). С. 13 – 19.
19. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7708>
20. Квасницька Р. С., Гайдайчук Н. В. Методи управління фінансовою стійкістю банків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 3(1). С. 116 – 118.
21. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової

стійкості банківської системи. *Актуальні проблеми економіки*. №7. 2022. С.235 – 236.

22. Крухмаль О. Б. Оцінка фінансової стійкості як динамічної характеристики банку. *Вісник Української академії банківської справи*. 2021. №1(22). С. 75 – 78.

23. Лисенок О. В. Прогнозування фінансової стійкості банківської системи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. №2. С. 24 – 28.

24. Лисенок О. В. Практикум з курсу «Аналіз банківської діяльності»: навч. посібник. К.: КНЕУ. 2020. 307 с.

25. Малафєєв Т. Р., Жигунов О. С. Оцінка використання інструментарію антикризового управління банку. *Вісник Університету банківської справи*. 2023. № 3. С.110 – 115.

26. Мельник К. М., Колотуха С. М. Формування та вплив кредитного портфеля на кредитний ризик комерційного банку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 90(2). С. 105 – 114.

27. Михальчук Н. В. Оцінка ефективності управління активами і пасивами банку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2023. Вип. 3. С.152 – 157.

28. Нестеренко Ж. К., Зоря І. В. Аналіз та облік процентних і комісійних доходів та витрат банку. *Ефективна економіка*. 2021. №5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_5_4

29. Окуневич І. Л., Воробйова І. Д., Карпінська Ю. В. Націоналізація банку: причини та наслідки для банківської системи України. *Економічний простір*. 2022. № 134. С.89 – 103.

30. Павленко Л. Д., Шкромада Д. Ю., Соколенко К. О. Класифікаційна система факторів забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. С.77 – 85.

31. Паянок Т. М., Каменчук М. П. Аналіз і прогнозування результатів діяльності банку. *Облік і фінанси*. 2023. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2019_4_12

32. Паянок Т. М., Каменчук М. П. Аналіз і прогнозування результатів діяльності банку. *Облік і фінанси*. 2024. №4. С. 78-87.

33. Піскунов Р. О., Лазько А. А. Формалізація теоретичних підходів до визначення фінансової стійкості банківської системи. *Бізнес Інформ*. 2022. №9. С. 272 – 278.

34. Погореленко Н. П., Юрченко А. Ю. Оцінка процесів управління кредитним портфелем банку. *Бізнес Інформ*. 2020. №10. С. 325 – 332.

35. Рахман М. С., Мангушев Д. В. Аналіз конкурентних переваг банку серед банківських установ з державним капіталом. *Бізнес Інформ*. 2021. №4. С. 344 – 350.

36. Родченко С. С. Дефініції фінансово-економічної безпеки банку. *Економічний аналіз*. 2020. Том 28. №4. С.155 – 166.

37. Самородов Б. В., Калініна О. О. Імплементация вдосконаленої методики визначення фінансової стійкості банку. *Часопис економічних реформ*. 2025. №4. С.62 – 69.

38. Святенко С. В., Потапчук А. В. Оцінка ефективності управління активами і пасивами банку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип.1. С.229 – 237.

39. Святко С. А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту. *Фінанси України*. 2024. №8. С 48 – 54.

40. Сейсебаєва Н. Г., Веремейчик Т. О. Стратегічне управління комерційним банком у сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2022. Т.20. Вип.4. С. 209 – 212.

41. Стороженко О. О., Кухарук Н. С. Оцінка стану фінансової стійкості банку як одного з основних показників ефективності його діяльності. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2023. №3. С. 159 – 163.

42. Тарасенко Ю.Б. Фінансова стійкість комерційних банків як необхідна умова стабільного розвитку в умовах євроінтеграції економіки України. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2024. Вип.9. С. 250 – 254.

43. Ткаченко Є., Шумікін С., Горюк В. Методичні підходи до аналізу фінансового результату комерційного банку. *Економічний аналіз*. 2022. Т.11(1). С. 419 – 422.

44. Харчишина О. В., Іванова М. Л. Оцінка корпоративної соціальної відповідальності банку. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2023. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_83

45. Шмиголь Н.М., Іващенко О.В., Дяченко К.І., Антонюк А.А. Сутність фінансової стійкості банку як складової його фінансової безпеки. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 4-5. С. 74 – 79

46. Шпаковська Н.І. Методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банків. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2021. № 3. С. 100 – 105.

47. Щавелева Ю. С., Дронова Т. С. Аналіз конкурентних переваг банку. *Молодий вчений*. 2023. № 4(2). С. 341 – 344.

48. Беренич О. Р., Яременко А. В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2024. № 20. С. 918 – 923.

49. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua>

50. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua>

АНОТАЦІЯ

Палагнюк О.І. Основи управління фінансовою стійкістю банку. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2025. 71 с.

У роботі досліджено теоретичні, аналітичні та практичні аспекти забезпечення фінансової стійкості банку. Розкрито сутність, види та фактори впливу на фінансову стійкість банківських установ, а також розглянуто методичні підходи до її оцінювання й управління. У II розділі проведено аналіз фінансової стійкості банківської системи України та детально досліджено фінансово-економічний стан АТ «Ощадбанк» за 2020-2024 роки. У III розділі визначено основні тенденції та проблеми забезпечення фінансової стабільності банку, а також обґрунтовано напрями вдосконалення процесу управління фінансовою стійкістю.

Ключові слова: фінансова стійкість, банк, банківська система, банківські ризики, управління фінансовою стійкістю.

ANNOTATION

Palahniuk O. Fundamentals of Managing the Financial Stability of a Bank. Manuscript. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2025. 71 p.

The paper examines the theoretical, analytical, and practical aspects of ensuring the financial stability of a bank. The essence, types, and factors influencing the financial stability of banking institutions are revealed, as well as methodological approaches to its assessment and management are considered. In Chapter II, the financial stability of the banking system of Ukraine is analyzed, and the financial and economic condition of JSC “Oschadbank” for 2020-2024 is studied in detail. Chapter III identifies the main trends and problems in ensuring the bank’s financial stability, substantiates the directions for improving the financial stability management process.

Keywords: financial stability, bank, banking system, banking risks, financial stability management.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ О.І. Палагнюк